ياش توركستان

توركستاننك ملى قورتولوشى اوچون كوره‌شوچى آيلق مجموعه

باش محررى: چوقاى اوغلى مصطفى

1929نچى ييلننك ده‌قابر-ندەن چيقا باشلاغان	ايون (خزيران) 1937 (1356 هجرى)	سان 91

بو ساندا:

1 — اولوغ ملى سيما — باش مقاله

2 — ابن سينانك أولومينك 900نچى ييل دونومينى ايسله‌و مناسبتيله — اوقتاى

3 — ساويتله‌ر اتفاقندا ملى دولت مسئله‌سى — مصطفى

4 — ساويتله‌ر اتفاقندا يير مسئله‌سى حل ايتلگه‌نمى ؟ — اسكندر

5 — ساويت استاتيستيك يالغانلارى — م.

6 — بولشه‌ويكله‌رنك افترالى هجومله‌رى

7 — توركستاندا دينى حركتله‌ر — ع.

8 — ايكى بويوك وظيفه‌مز — ك.

9 — مجبورى ايضاح-جواب — مصطفى

10 — پاريسده‌كى آذرى توركله‌رى قولونيسى آراسندا

11 — آذربايجان مسئله‌سى

12 — معارف جبهه‌سنده (قادرو مسئله‌سى)

13 — توركستان خبرله‌رى: توركستاندا نه‌له‌ر بولا ياتير؟ شرقى توركستاندا: ابن سينانك «دانشنامه»سى ؛ جامعه مدرسه‌سينك عاقبتى .

12 — باشقارمامزغا كيلگه‌ن اثرله‌ر .

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

تورکستاندا نه‌لر بولا یاتیر؟ سوڭ وقت بر قسم آوروپا مطبوعاتندا، مثلاً لهستان، ایتالیا، اسویچره، آلمان غازیتالارندا تورکستاندا قورالّی عصیاندان بحث ایتیلمه‌کده ایکه‌نلگین بز «یاش تورکستان»نڭ اوتکه‌ن سانندا قید ایتکه‌ن ایدیك. مای آیی تورکستان غازیتالاری ایندیگه‌چه باشقارمامزغا کیلیب یتمه‌دی؛ اونگچون بز اولاردا بو حوادث حقندا نیمه بارلغینی بیله آلمایمز. فقط «پراودا» غازیتاسینڭ 13نچی مای سانندا «حدود ساقچیلارینك باتیر حرکتی» باشلیقلی آستیدا عشق آباددان (12. 5. 37) آلیب باسغان تیلغراف خبرنده‌ن، آوروپا غازیتالارینڭ یازدیقلاـ رینك اساسسز «آلیب‌ـقاچدی» بر خبر بولماغانلغی آڭلاشیلادر. «پراودا» نڭ یازدیغینا کوره:

«حدود ساقچیلاری ترو‌ونوف، سته‌شه‌نقو وه جوقان اوغلی ساویت‌ـ آفغانستان حدودندا اوزله‌ریگه قاراشلی جایلارنی آراشتریب بارا یاتقانلار ایدی. توسه‌تده‌ن باشلاری اوستونده‌ن میلتیق اوقلاری زریللای باشلادی؛ اولارغا حدودغا یاقین تیپه‌لرده‌ن آتماقدا ایدیله‌ر؛ تجاوزچیلار اوچ غروپغا بولونه‌رەك اوق یاغدیرا باشلادیلار. . .»

نهایت جوقان اوغلی آیاغندان یارالانمش، سته‌شه‌نقو أولدورولمش. ساویت ساقچیلارینا یاردام قوتله‌ر کیلیب، آتیشمالار ینه برآز دوام ایتدیکده‌ن سوڭرا تجاوزچیلار سه‌کیز أولوك بیریب کیری چیکیلمشله‌ردر.

موسقوا غازیتاسینك یازدیغینا کوره، ساویت‌ـآفغانستان حدودندا 12 نچی مایدا بولوب اوتکه‌ن حادثه او قادار یه‌ڭیل وه اهمیتسز ایشله‌رده‌ن بولماغان. . .

***

شرقی تورکستاندا: آفغانستاندان ایشانچلی بر منبعدان 37 .5 .20ده باشقارمامیزغا یازیلغان بر مکتوبده شرقی تورکستان وضعیتیگه عائد شو سطرلار بار:

«بوکون آلینغان معلوماتغا کوره، محمود سجاڭ وه موصولبایلار 35 کشی ایله تیبه‌تگه قاچیب چیقمیشلاردر. خوتان منطقه‌سنداغی دونگه‌نـ له‌ر اورومچی حکومتیگه بیعت ایته‌رەك مسلمان والیله‌رینی بیکار ایتیب، اورنیغا ختای وه روسلار تعیین ایتلمشله‌ردر.»

اولوغ ملی سیما

اوستومیزده‌گی آی تورك خلقینڭ أڭ بویوك سیماسی وه عموم بشریت تاریخینك‌ده أڭ مشهور شخصیتله‌رنده‌ن سانالغان ابو علی سینانڭ أولومیگه توقوز یوز ییل تولاجاق. بزنڭ تورکستاندا وه تورکیه‌ده ابن

ابن سینا (980—1037)

(بو رسمنك قلیشه‌سی دوقتور رضا نور بیکنك 1924نچی ییلی استانبولدا، مطبعهٔ عامره‌ده باسیلغان «تورك تاریخی»نك 162نچی صحیفه‌سنده‌کی بویاقلی رسمده‌ن یاساتدیریلمشدر.)

سینا خاطره‌سیـ، اونڭ قالدیردیغی اثرله‌رنده‌ن یاسالاجاق سه‌رگیله‌ر، تورموشی وه اثرله‌ری حقندا بیریله‌جه‌ك معروضه‌لارکبی تورلو علمی نماـ

يشلەر بيلەن ايسلەنەجەك. ابن سينا توغروسندا بزنڭ «ياش توركستان»دا هەم مقالەلەر باسيلغان (72، 89نچى وە بو ساندا). او مقالەلەر بويوك تورك داهيسينك تورموشى وە ياراتيچى شخصيتى حقندا، تولوق بولماسادا، آنچاغنا معلومات بيرە بيلەرلك ماهيتدەدر.

ابن سينانى بزنك تورك دنياسيغا نسبتاً آوروپا علم دنياسى ياخشيراق بيلەدى. فقط اثرلەرينى اسلام شرقندا، خرەستيان غربندا لاتين تيلى كبى بويوك رول اويناغان عرب تيلندە يازغانى اوچون ابن سينانى آوروپاليلار شو وقتغاچا عرب ديب كيلديلەر. ابن سينانڭ تورك دنياسى طرفدان اوزلەشتريب آلينيشيغادا كوب وقت بولمادى («ياش توركستان»نڭ 89نچى سانداغى اوقتاى مقالەسيگە باقيلسين). بو يردە شونىدا قيد ايتب اوتوش لازم، كە ابن سينانڭ تورك عالمى طرفدان اوزلەشتريلە بيلينيشى تاريخى تورك ملتچيلگينك توركيەدە غالب كيلديگى وە بزنڭ توركستاندا ايسە — قيزيل ياتلار استيلاسى زندانى ايچندەندە بويوك بوى كورسەتيب تورديغى دورگە توغرو كيليب توروبدور.

ابن سينانى اوزيمزدەن، تورك سويندان ديمەك بيلەن گنە قانيقو يارامايدر. ابن سينا كبى شخصلار بوتون بشريتنڭدر. اونى اوزلەشتريش وە اونڭ قالديرديغى ميراثغا لايق وە يارارلق بولوش اوچون ياش توركستان نسلى علمگە بيريلمەلى وە اونڭ اثرلەرينى مطالعە ايتمەلى وە ياقيندان اورگەنمەليدر. ابن سينا اثرلەرى، طبيعى، بو زمانغى علمنڭ طلب ايتديگى سويەدە ايمەسدر؛ بو غايت طبيعى بر نەرسە، چونكە علم بر نقطەدا توقتاب تورماى، دائما ترقى ايتەتورغان بر نەرسەدر. علمنڭ ترقيسى اوچون أڭ مهم نەرسە — معين پرەنسيپلەرنى تاپماقدر. علم پرەنسيپى — طبيعتنڭ بزگە بيلينمەى كيلە ياتقان ياشيرين علامتلەرينى يوزەگە چيقاريش وە بيلگيلەش اوچون أڭ توغرو واسطە، يولدر. بعضى آوروپالى بويوك عالملەرنك ديديكلەرينچە بزنك ابن سينا عصرى تورموشدا كەتتە رول اويناماقدا بولغان بعضى علم ساحەلارى پرينسيپينى كشف ايتكەنلەردەن برى بولغان.

ابن سينا بوتون غرب دنياسينچا «هكيملەر پرەنسى»، بزنڭ توركستانچا آيتقاندا «هكيملەر پيرى»در. مشهور فرانسز عالمى مارسەلەن بەرتەلو (Marcelin Berthelot 1827—1907) «بو كونكى غير عضوى كيميا ("Chimie inorganique") پرينسيپلەرى، باشليچا، ابن سينا اثرلەرندە اورون تاپقان ايدى» ديدر.

ابن سيناغا معاصرلارى تيوشلى قيمت بيرە آلماديلار. حتى عالم، ملالار اونى «دين دوشمانى» ديب اعلان ايتديلەر. اونڭ اثرلەرى منع ايتلدى؛ ابن سينا توركستاندان قاچيب كيتيش مجبوريتندە قالدى. فقط اونى هەم بيليب قويوش كيرەك، كە دنياوى علم يولونداغى جسارتگە وە دنياوى علمگە قارشيلق يالغز اسلام روحانيلەرى خصوصيتى أيمەسدر. ابن سينادان تخميناً 400 ييل سوڭرا دنياغا كيلگەن مشهور ايتاليان فيزيك وە ييلديزلەر بليگى (آسترونوميا) عالمى غاليلە (Galilée 1564—1642)نى قاتوليك روحانى محكمەسى وحشيانى قيناتيش وە تريك حالندا اوتقا ساليب يانديريش تهديدى آستندا اونڭ ايناندیغى وە زمانيمزنڭ اساس علمى حقيقتلارندان بولغان ييلديزلەر بيليگى (علم نجوم) قانونلارندان واز كيچيشكە مجبور ايتكەن ايدى.

غربى خرەستيان آوروپاسينڭ بو كبى حادثە(لەر) كيچيرديگينى بيلە توروب، بز اسلام روحانيلەريگە قارشى او قادار «شدتلى» بولمايليق. فقط عالم وە ملالاريمزنكدا علمى حقيقتلار آلديندا بويون ايكيب، علم يولوندا موندان سوڭ توسقونلق ايتمەسليكلەرينى تيلەيمز.

خلقمزنك اولوغ اوغلى داهى ابن سينانك اسمى وە خاطرەسى كشيلك ناميغا لايق حر وە ايركين ملى تورموشغا ايلتەتورغان بيليم وە علم ترقياتى يولوندا بزنك ياش بوغون اوچون بايراق وە يارچى بولسون ايدى.

ابن سينانك أولومينك 900نچى ييل دونوميني ايسلەو مناسبتيلە

توركيە مركزندەكى تورك تاريخ قورومينڭ بويوك تورك هكيمى وە فيلوسوفى ابن سينانڭ 900نچى أولوم ييلينى ايسلەش وە بايراملاش

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالىلەر، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

حقندا چیقارغان قراری تورك عالم وه متفکرلەری آراسندا ابن سیناغا عائد مسئلەلرگه بویوك علاقه اویاندیرمشدر. تورك تاریخ قورومینگ قراری اعلان ایتلگەندەن 12 کون سوگرا، یعنی 36 .10 .7دە چیققان «جمهوریت» غازیتاسندا، تورکیەدە تورکیات ساحەسندا تانیلغان پروفەسور محمد فؤاد کوپرولونگ «9نچی عصردا اسلام رسم صنعتی وە ابن سینانك تصویری» باشلیقلی علمی مقالەسینی اوچراتدیق. بو مهم یازینگ دوامی عینی غازیتانك 11 وه 17نچی اوقتوبر (برنچی تشرین)ده چیققان سانلارندا باسیلمشدر. پروفەسور محمد فؤاد بیك بو قیمتلی یازیسندا «عجبا ابن سینانگ خیالی دەگیل، حقیقی (یعنی authentique) بر تصویری موجودمودور؟» دیگەن سوراقنك جوابینی بیرمەکدەدر.

کیرەك آوروپادا، کیرەك تورکیەدە ابن سینانگ تصویری اولاراق تورلو تورلو رسملەر اوچراتیلماقدادر. آینیقسا آوروپادا باسیلغان اثرلەردە ابن سینانك بربریگه اوخشامایتورغان تورلو رسملەری بار. بو رسملەرنگ باریسی، پروفەسور محمد فؤاد کوپرولوگه کوره، هیچ بر تاریخی نیگیزگه تایانمایتورغان تماملە فانتازی (خیالی) محصولی نەرسەلەردر. شوندای بولسا هەم بوتون بو تصویرلەرنگ تولانیشی آلتا سورولوب، اولارنك قایسی محیطلاردا وه قایسی چاغلاردا میدانغا چیقدیغینی بیلگیلەشنگ فائدەسز ایمەسلگی سویلەنەدر.

پروفەسور محمد فؤاد بیك یوقاریداغی سؤالغا جواب بیره بیلمەك اوچون، مقالەسینگ 3نچی بولومندە، ابن سینانگ تصویری حقندا کی مهم بر وثیقەنی کیلترمەکدە وە شو سطرلارنی یازماقدادر:

«سمرقندلی نظامی عروضینگ (هجری 550، میلادی 1155دە) یازدیغی «چهار مقاله» آدلی مشهور اثردە، ابن سینایا عائد بر قید واردر، کە دوغرودان دوغرویا اونگ تصویری مسئلەسینه تماس ایتمەکدەدر. بوگا کوره، محمود غزنەوی، 11نچی عصرك ایلك سنەلەرندە، ابن سینانگ آرقاداشلارندان اولوب نقاشلقدە معروف اولان ابو نصر آدلی

تانینمش بر عالمه ابن سینانك رسمینی یاپدیرتمش وه سوگرا غزنه نقاشلارینا بو رسمنگ قرق دانه قوپیاسینی چیقارتمشدی. بویوك عالمنگ (iconographie)سی ایچین اولدیغی قادار غزنەلیلەر دورندە رسم صنعتینك انکشافینی گوستەرمەك باقیمندان‌دا پەك مهم اولان بو فقرەیی — موضوعمزه دوغرودان دوغرویه تماس ایتمیەن جهتلەرینی براقماق شرطیله — خلاصه وه نقل ایدەلیم:

«خوارزمشاه ابوالعباس مأمونگ احمد بن محمد السهلی — دوغروسی سهیلی — آدلی بر وزیری واردی که فاضل، کریم، علم سیوەر بر آدامدی. بو سببله طبدا، فلسفەدە، ریاضیاتدا، نجومدا آك ایلەری گیتمش عالملەری اورایا توپلادی: بیرونی، ابن سینا، ابو نصر، ابو سهل بولارنك آك ایلەری گەلەنلەرندەندر. نهایت، غزنەلی سلطان محمود بونی خبر آلدی. غزنەنگ بویوك عالملەرندەن خواجه حسین بن علی‌یی مکتوبله مأمونه گوندەرەرەك، بو عالملەری غزنەیه یوللاماسینی دیلەدی. مأمون ایچین، محمودك امرینه قارشی گەلمەك قابل دەگیلدی. بناءعلیه بوتون بو عالملەری چاغیرتاراق وضعیتی وه کندیلەرینی غزنەیه گوندەرەجەگینی بیلدیردی. ابن سینا ایله ابو سهل قطعیاً گیتمەیەجەکلەرینی سویلەدیلەر. دیگرلەری ایسه ممنونیتله گیدەجەکلەرینی سویلەدیلەر. ابن سینا ایله آرقاداشی خوارزمدە قالمیاجاقلاردان درحال شهردەن چیقدیلار؛ یوللاردا بر چوق گوجلکلەرە اوغرادیلار؛ ابو سهل بو مشقتلەرە دایانامیاراق أولدی. ابن سینا بیگ زحمتله توسه وه اورادان نیشابوره واردی. بو سیرادا دیگر اوچ عالم، یعنی بیرونی، ابو نصر وه ابوالخیر، غزنەیه وارمشلاردی. حالبوکه سلطان محمودك اصل مقصدی، ابن سینایی غزنەیه کتیرتمەکدی. اونی گورمینجه، ریاضیەجی وه نقاش اولان ابو نصرە ابن سینانگ رسمینی یاپدیرتدی؛ نقاشلاری گتیرتەرەك اونگ قرق قوپیاسینی چیقارتدی وه امرنامەلەر یازدیراراق بو رسملەرله براهر، مملکتنگ هەر طرفینا یوللادی؛ بو امرنامەلەردە «بو رسمنگ صاحبی اولان ابن سینا آدلی آدامگ نەرەدە

بولونورسا همن غزنه‌یه گونده‌ریلمه‌سی» یازیلیدی. ابن سینا نیشابوره گه‌لینجه، محمودڭ کندیسینی آراتدیغینی خبر آلدی؛ بر قاچ گون اورادا گیزله‌ندیکده‌ن سوڭرا، گورگانه گیتدی. چونکه اورانڭ پادشاهی اولان قابوسڭ علمی وه عالمله‌ری حمایه ایتدیگینی دویه‌شدی. گورگانه ایندیگی برکروان سرایدا حاستالار باقدی، اییی ایتدی. بو سیرادا قابوسڭ اقرباسندان بری حاستا ایدی؛ اوراداکی هکیمله‌رڭ بوتون غیرتله‌رینه رغماً اییی اولامیوردی. اونڭ آداملارندان بری ابن سینانڭ شهرتینی خبر آلمشدی، اونی توصیه ایتدی. ابن سینا او حاستایی‌دا اییی ایتدی. بونی اوگره‌نه‌ن قابوس بو ماهر هکیمی گورمه‌ڭ ایسته‌دی. حضورینه چیقاردیلار. داها اولجه محمود غزنه‌وی‌نڭ امرنامه‌سینی وه ابن سینانڭ رسمینی آلمش اولان قابوس، اونی گورور-گورمه‌ز درحال تانیدی. «سه‌ن ابو سینا ده‌گیل‌میسڭ؟» دیه سوردی. «ئه‌وه‌ت» جوابینی آلینجا تختندان اینه‌رەڭ اوڭا حرمت ایتدی، یانینا اوتورتدی، قونوشدی. بوندان سوڭرا ابن سینا ره‌ی شهرینه گیده‌ره‌ڭ علاءالدوله‌نڭ وزیری اولدی...» (ص.76—80).

پروفه‌سور محمد فؤاد کوپرولو سمرقندلی نظامیء عروضی‌نڭ یوقاریدا کتیریلگه‌ن فقره‌سندان، ابن سینانڭ حقیقی بر رسمینك بارلغینی استدلال ایتمه‌کده وه «چهار مقاله» مؤلفینڭ او رسمنی کورمش وه یا او رسمنڭ بارلغینی سیزمش اولاجاغینی سویله‌یه‌ره‌ڭ مقاله‌سینی شوندای بتیرمه‌کده‌در:

«عجبا 11نچی عصرڭ باشندا یاپیلان وه 12نچی عصردا ئه‌لله‌رده موجود اولدیغی آڭلاشیلان بو تصویر، یاخود، داها مؤخر بر دورده اوندان استفاده ایدیله‌ره‌ڭ یاپیلان داها یه‌ڭی بر قوپیا ئه‌له گیچه‌جه‌کمیدر؟ یوقسا بر چوق یانغینلار، زلزله‌له‌ر، حربلار، استیلالار، بر چوق کولتور خزینه‌له‌ری کبی بونی‌دا اورتادان قالدیرمشمیدر؟ بونڭ جوابینی ویرمه‌ڭ شیمدیلك قابل ده‌گیلدر. شیمدی بزه دوشه‌ن، امید ایتمه‌ڭ وه آراماقدر!»

تورك تاریخ قورومینڭ ابن سینانڭ 900نچی أولوم ییلینی ایسله‌و حقندا چیقارغان قرارینك تورڭ عالم وه متفکرله‌ری آراسندا ابن سیناغا قارشی قاندای بویوڭ بر علاقه اویاندیرغانینی استانبول اونیوه‌رسیته‌سی تورڭ تفکر تاریخی پروفه‌سورلارندان حلمی ضیا أولکه‌ن‌نك اوتکه‌ن آپریل باشلارندا ابن سینا حقندا بیرگه‌ن مهم بر قونفرانسی‌دا آچیقچا کورسه‌ته آلادر. بیك اوغلی خلق اویونده بیرگه‌ن بو قونفرانسندا پروفه‌سور حلمی ضیا ابن سینانڭ یتیشمه شرائطینی، قوردیغی فلسفه‌نڭ اساسلارینی، اثرله‌رینی وه ابن سینا فلسفه‌سینك غرب تفکری اوزه‌رینه قیلغان تأثیرله‌رینی آڭلاتمش، ابن سینانڭ یالغز بر تورڭ فیلوسوفی ایمه‌س، بر دنیا عالمی بولغانینی سویله‌مشدر. حلمی ضیانڭ بو فائده‌لی قونفرانسی منور بر قالا-بالق طرفندان علاقه ایله تیڭلانمشدر.» («جمهوریت» 10. 4. 37).

* * *

«قیزیل اوزبیکستان»نڭ 4. 3. 37 تاریخلی 51نچی ساندا، سوڭ بیتنده: «ابو علی سینا» (وفاتیغا 900 ییل تولوش آلدیدان) [اوز مخبریمزده‌ن] باشلیغی آستندا شو سطرلارنی اوچراتدیق:

«10نچی عصرنڭ 70نچی ییللاریدا فقط شرقی بوخارا ایمه‌س، بوتون آوروپاغا نامی کیتکه‌ن ابو علی سینانڭ (ابن سینانڭ) وفات بولغانینا شو ییل ایولدا 900 ییل تولادی(1). بو اونیوه‌رسال عالمنڭ نامیغا قویولغان بوخارا قرائتخانه‌سی اونڭ أولگه‌ن کونینی خاطرلاش، اونڭ کیم بولوب اوتکه‌نینی محتکشله‌رگه تولا تانیتیش اوچون زور تاییارلق کوره یاتیر.

اونڭ اثرله‌ری تولا تاپیلماقچی. ابو علی سینا یازیب قالدیرغان 92 خیل اثرده‌ن حاضر 76 خیلی تاپیلدی. قرائتخانه‌نڭ شرق ادبیاتی بولومینڭ مدیری اورتاق خان اوغلی تاپیلغان اثرلار اساسیده عالم حقیدا رساله یازیشغا کیریشدی.

(1) تورك تاریخ قورومی ابن سینانك أولومینه شو ییل حزیران (ایون)ده 900 ییل تولادی دیب اعلان ایتکه‌ن.

تاپيلغان اثرلەر، اونگ حقيدا يازيب قالديريلغان تورلو ايسدەليكلەر ابن سينانك يوكسەك فكر ايگەسی بولغانينی كورسەتدی. او شاعر هەم اديب، دوقتور (طبيب) هەم فيلوسوف، نباتاتچی هەم آسترونوم (منجم)، موزيقاچی هەم عدليەچی بولغان. ابن سينا بو علملەرنگ هەممەسينی ديیەرلك بوخارادا آلغان.

اساساً اون فننگ عالمی بولغان. ابو علی سينا 983نچی يیلدا بوخارا اطرافيداغی افسانە ناملی قيشلاقدا توغولغان(2). او ياشليغيدان تورلو كتابلارنی اوقوب، تحليل قيلغان. ناهی بن منصور قرائتخانەسيدەن ياخشی فائدەلەنگەن. 20 ياشغا يتكەندە طب حقيدا «شفا» ناملی بر كتاب باسديريب كەتتە شهرت قازانغان. آرادان كوپ اوتمەی ماتەماتيكا، فيزيكا فنلەری حقيدا كتاب يازيب، شهرتيگە شهرت قوشغان.

(2) بعضی توركچە اثرلەر ايلە آوروپا تيللەرندە باسيلغان اثرلەردە ابن سينانك 980دە توغولغانلغی بيلديريلمشدر وە اونگ توغوم يیرينك اسمی توركيە معارف وكالتی طرفندان 1931دە، استانبول دولت مطبعەسندا باسيلغان «تاريخ»، (II) ص. 163دە “Afşine„ وە بعضی آلمانچا اثرلەردە ايسە “Efschene„ شكلندە كورسەتيلمشدر.

«قيزيل اوزبيكستان» غازيتاسی، 27. 3. 37 تاريخلی 70نچی سانندا، ابن سينانگ توغوم يیری حقندا اوز مخبرينك بوخارادان بيرديگی شو معلوماتنی باسميشدر: «مشهور فيلوسوف ابو علی سينا بوخارا اطرافيداغی افسانە (غازيتا املاسيلە Afsana) قيشلاغيدا توغولغان ديب يوروتولەر، لكن بو قيشلاقنك قای يیردەلگی، حاضر قايسی رايونغا قاراشی، تاريخی نا معلوم ايدی. بو عالم ناميداغی قرائتخانەنك علمی خادملەری بو چيگەلنی ييشديلەر.

اول افسانە نامی بيلەن يورگەن بو قيشلاققا حاضر افسانی (غازيتا املاسيلە Ifsanij) نامی بيريلگەن ايكەن. بو قيشلاق بوخارادان 24 كيلومەتر نەريدە، وابكينت رايونيغا قاراشلی پيشكوە (غازيتا املاسيلە Peşkoh) قيشلاغينك شرقيدا ايكەن. او حاضر ديچە (Dece) قيشلاق ساويتيگە قارايدی. اوندا ياشاوچی 50 خوجالقنك هەممەسی قولخوزلاشيب «قيزيل محنت» ناميدا قولخوز توزگەنلەر.

افسانە قيشلاغی ابو علی سينا توغان وقتدا (غازيتا املاسيلە Zandanij) تومانينك مركزی ايكەن. قيشلاقنك اهاليسی 200دەن آرتق بولغان. 7 كەتتە مسجد وە «اوليا مقبرەسی» بولغان. بولارنگ هەممەسی حاضر يوقاليب «تاش مسجد» نامی بيلەن يورگەن مسجدنك غيشتلەری، ايشيكلەری قالغان. اونگ محراب اورنی هەم بيلگيلی. اوشا يیردەگی قريەلەر بو مسجدنك بوندان 250 يیل ايلگەری رەمونت قيلنغانينی آيتيشاديلار. قالغان 6 مسجدنك هيچ بری بنا قيلنغاندان كيين رەمونت بولمای بوزولوب كيتكەن. م. باباش».

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

ابو علی سينانك فكری اوسكەن ساری قرائتخانەدەگی كتابلار اوگا كەمليك قيلا باشلاغان. شوندان كيين باشقا يوللار بيلەن كتاب تاپيب، اوقوشغا حركت قيلغان. بازاردا ابو نصر فارابی، اسماعيل زاهد، ابو عبدالله ديگەنلەرنك كتابينی ساتيب آليب مطالعه قيلغان وە شولار اساسيدا كتاب يازغان. او بو اثريدە اسماعيل زاهدنگ آسترونومياغا، ابو عبدالله‌نگ ماتەماتيكاغا قاراشلارينی تنقيد قيليب اوتكەن.

23 ياشيدا آتاسينی دفن قيلغاندان كيين ابو علی سينا خوارزمگە كيتەدی. اوشا وقتدا خوارزم خانينگ وزيری بولغان عبدالحسن سهيلی وە اونگ كشيلەری ابو علی سينانی ساووق قارشی آلاديلار. اولار ابن سينانی سيقا باشلاديلار، ايشلەشكە، مطالعه قيليشغا سرە يول بيرمەيديلەر. حتی خيوە خانی ابو رحيان ابو علی سينانی أولدوروش اوچون تايارلانادی. او بونی سيزيب قاليب، خيوەدەن چيقيب كيتەدی(3).

لاكن او هيچ بر جايدان تينچ مكان تاپالمايدی. هەممە جايدا اونی «دينسز» ديب سيقا بيرەديلەر. شوگا قارامای، او اوزينگ ايجادی ايشينی دوام ايتديرەدی. جرجان ولايتينگ پادشاهی شمس‌الدولە تاج‌الملك‌نگ كوپ سيقيشيغا اعتبار قيلمای، طب علمی حقيدا «قانون» اسملی مشهور كتابينی باستيرادی. «شفا» ديگەن اثری اوستيدە ايشلەيدی. 4 آی زنداندا ياتيب «هدايا» ديگەن 20 جلدلی كتاب وە اوز احوالينی تصويرلەب قصيدە يازادی.

دائم يازيش، اوقوش، اورگەنيش، تورلو يەگيلكلەر ايجاد ايتش بيلەن شغللانغان بو عالم ايرانغا بارغاندان كيين كوپ اوتمەی كەسەل بولادی. او اوز كەسەلينی شفالاش اوچون بر شاگرديگە دارو ياساشنی بويورادی. شاگرد ابن سينا بويورغان دارونی ياسامای، اوزی بر دارونی

(3) پروفەسور محمد فؤاد كوپرولو يوقاريدا بحث ايتلگەن مقالەسينك 3نچی بولومينك بر يیرندە «ابن سينا، كندی بيئوغرافياسينا (ترجمهٔ حالينە) عائد رسالەسندە خوارزمدەن چيقماسينك سببينی وە ييلينی تصريح ايتمەمەكدەدر» ديب يازادر.

یاسایدی. بو دارو ابن سیناغا کەتتە ضرر قیلادی. او 1037نچی ییلدا، ایول آییدا، همدان شهریدە وفات بولادی. شو وقت 54 یاشدا بولادی.

ابن سینا طب علمی حقیدا یازغان «قانون» اثری بیلەن بوتون آوروپا عالملەریگە معلوم. اونڭ کوب تارقالغان اثری هەم شو. اونی دوقتورلار 18نچی عصرغاچا ایشدە قوللانیب یورگەنلەر. 16نچی عصردا لاتینچاغا ترجمە قیلدیریب باسیشقان(4).

ابو علی سینانڭ فلسفە، فیزیکا، ماتەماتیکا، آسترونومیا فنلەری حقیدا یازغان اثرلەری بزگە قاندای معلوم وە مشهور بولسا، آوروپادا هەم شوندای مشهور.

م. باباش».

معلوم سببدەن قیسقارتیلمای کتیریلگەن یوقاریداغی مقالەنڭ مفهومدەن آچیقچا آڭلاشیلماقدادر، کە بوتون علم دنیاسینچا تانیلغان ابن سینانڭ 900نچی أولوم ییلینی ایسلەو ایشی، هەر ایشدە قوللەکتیف حرکتنی آلغا سوروب کیلگەن ساویت مملکتندە بو دفعە یالغز بر قرائتخانە مأموریگەگنە منحصر قالمشدر. بو وضعیت یاقیندا یالغز روس خلقی اوچونگنە قیمتی بولغان پوشکیننڭ أولومینە یوز ییل تولوشی مناسبتیلە ساویت مملکتینك هەر طرفدا یاسالغان حاضرلقلار ایلە تیڭلەشتریلسە، او زمان ساویت حکومتینڭ انسانلقنڭ تفکر وە تکامل تاریخندە ممتاز اورون توتاتورغان ابن سیناغا، عمومیتلە علم ایشلەریگە آینقسا تورك کولتوری مسئلەلەریگە قای نظرلە قارایتورغانلغی سیز گیسینی یوقاتایازغان کشیلەرگەدە بر پارچا آڭلاشیلسا کیرەك.

اوقتای

* * *

ساویتلەر اتفاقندا ملی دولت مسئلەسی

«اوقراینا-تورکستان-قافقاسیا خلقلاری دوستلق قومیتەسی»نڭ تکلیفی اوزەرینە آتاقلی تاریخچی وە ملی مسئلە بیلەن کوبدەن مشغول اوقراینالی

(4) ابی سینانك اثرلەری لاتینچاغا XVIنچی عصردا ایمەس، داها ایلگەری، یعنی XVنچی عصردا ترجمە قیلنغاندر. ابن سینا اثرلەرینی ایلك تاپقیر لاتینچاغا ترجمە قیلغان کشی Gerhardus Cremonensis در.

ماقسیم آنتونوویچ سلاوینسکی 8نچی مایدە، پاریسدە، روس تیلندە، «ساویتلەر اتفاقندا ملی دولت مسئلەسی» موضوعندا مهم بر معروضە اوقودی. پاریس جغرافیا جمعیتینڭ کەتتە سالونی لیق تولغان ایدی. معروضەنی تیڭلاماق اوچون کیلگەن آنچاغنا روسلار آراسندا سابق روسیا موقت حکومت باشلوغی آ. ف. کەرەنسکی اوتورماقدا ایدی. روس غازیتالاری اوز محررلەرینی یوبارغان ایدی. ریاست هیئتندە «دوستلق قومیتەسی» رئیسی، بورونغو گورجوستان پاریس سفیری، چخەنکەلی؛ اونڭ یانندا قومیتە رئیسی اورونباساری چوقای اوغلی مصطفی بیك وە سابق اوقراینا خارجیە ناظری آ. شوولگین. روسلار اوز آرا «روسیاغا قارشی اوقراینا-تورکستان-قافقاسیا برلگی نشانەسی» دیب فیسیلداماقدا ایدیلەر...

سلاوینسکی معروضەسی سیاسی باقیمدان کوب معنالی، اهمیتلی بولوب اوتدی. اوقراینا، تورکستان، قافقاسیا وە اولار بیلەن بر قاتاردا ساویت روسیاسینا قارشی ملی استقلال مجادلەسی یورگوزمەکدە بولغان خلقلار مسئلەسی بر دولت ایچندە آزلقدا قالغان (اقلیت) لارنڭ حق وە حقوقندان بحث ایتەتورغان «ملی مسئلەسی» بیلەن اولچولە بیلمەیدر. چونکە اوقراینا، تورکستان، قافقاسیا وە باشقا بوکون ساویتلەر اتفاقینا تابع خلقلار او دولت (ساویت روسیاسی) ایچندە اوزلەری اوچون وضعیتلەرینی ییڭیلتیش یولوندا اصلاح طلب ایتیب یورمەسدەن، بوکون ساویتلەر اتفاقندان، اصلندا روسیادان آیریلیب، اوز باشلاریغا آیریچا ملی مستقل دولتلەر قورا بیلیش اوچون کورەشمەکدەدرلەر. بزنڭ خلقلار اقلیت بولماسدان، کەتتە ملتلەر حالندا، اوزلەرینی ساویتلەر اتفاقی ایچندە کوچ بیلەنگنە ساقلانیب تورغان دیب حس ایتەدرلەر. عادی ملی مسئلە بیلەن ملی دولت مسئلەسینڭ فرقی وە فرق منبعی مەنە بودر.

سلاوینسکی معروضەسینی: «شرقی آوروپانڭ ایسکیدە چارلق وە بوکون ساویتلەر ایمپەریومی توتقان کیڭ بر قسمندا ملی دولتلەر قوروش اوچون باشلانغان بویوك مجادلە دوام ایتمەکدەدر» جملەسیلە باشلاب، بو

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ملي مجادلەنىڭ اورالاردا 1917 يىلغى انقلابغا قادارغى وضعيتدەن بحث ايتيشكە كيريشدى.

سلاوينسكي‌چە وضعيت توبەندەگيچە تصوير ايتيلەدر:

«دولت أداره حدودلارى روسياغا تابع بعضى خلقلارنىڭ «تريك تەنى» اوستوندەن اوتكوزولگەن ايدى. اوقراينالىلار، توركستان توركلەرى وە بعضى باشقا خلقلارنىڭ بر قسمى روسيا خارجندە قاليب، بو خلقلارنىڭ هەر قايسيسينىڭ اوز آرا ملي باغلانيشلارى قوتسزلەنمەكدە بولسا، ايكنچى طرفدان روسيا ايچندە عينى خلقلار صنعى أداره حدودلاريله پارچالانماقدالار ايدى. توركستان گەنەرال-گوبرناتورلغى، دالا ولايتلەرى، بوخارا وە خيوە خانلقلاريغا بولونگەن توركستان توركلگى بوگا ايگ آچيق بر مثالدر...

دولت ايچندە حاكم خلق — ويليكوروسلارغا كيلگەندە — بوخلق دولت ايچندە كوبچيلكدە بولماغانى كبى، مدنى جهتدەندە اوزيگە تابع ايتب آلديغى خلقلارنىڭ كوپيسندەن توبەن تورار ايدى...

دولت أداره اصولى ايسە هەم مستملكە هەمدە غير روس خلقلارنىڭ مليتينى قورقو آستيغا قويغان ايدى. بو يولداغى ايگ خوفلى وە زهرلى تدبيرلەر — غيرروس خلقلار يېريگە روس موژيكلەرينى اورناشتريش بيلەن او خلقلارغا معاصر ملى مكتب آچديريش وە اوز آنا تيلندەن فائدالانيشنى منع ايتكەنلگى ايدى. بو ياربار سياست نتيجەسندە روسيا ايمپەريومندە، دونيانىڭ باشقا هيچ بر يېرندە كورونمەيتورغان «ايكلى ملت كشيلەرى» آتالا بيلەتورغان ضيالي زمرەلەر پيدا بولدى. روس مكتبلەرندەن اوقوب چيققان غيرروس ضياليلار، علم وە بيليمنى اوز خلقى ملى منفعتى اوچون قوللانا آلماسدان، روس ضياليلار محيطيغا كيريب كيتديلەردە بو محيطنىڭ ياراتيچى قوتينى كوچەيتديلەر. بونگلە نوقول روس ايمپەريومى معناسندا ايمەس، قطعى وە معين بر ملى حركت تملى بولماغانلق معناسندا «ايمپەريوم ضياليلار زمرەسى» توزولگەن بولدى...

* * *

«ايمپەريوم» ضيالى طبقەسى آراسندا ايچدەن قوتلى باغلانيش يوق ايدى. 1905نچى يىلغى برنچى روس انقلابى دورندەياق «ايمپەريوم ضياليلارى»نىڭ غيرروس قسمى اوزينىڭ ملتچيلك تمايلندە ايكەنلگينى كورسەتيب قالدى. 1917نچى يىلغى انقلاب «ايمپەريوم ضيالى» طبقەسينىڭ ملى تارماقلارغا پارچالانيشغا يول آچيب بيردى: غيرروس ضيالى زمرەلەرى اوز ملتلەريگە قاراى يوز بوروب روسيادان آيريليش يولينى توتديلار. 1917نچى يىلنىڭ آوغوست آيندا روس وە غيرروس زمرەلەر آراسنداغى اختلاف روسيا دولت برلگينىڭ بوزولوشى، داغتيليشى رنگينى آلا باشلادى. بولشەويزمنىڭ ايش باشيغا كيليشى بيلەن غيرروس أولكەلەرنىڭ روسيا بيلەن «مختار»، «فەدەراسيون» كبى دولت برلگينى، كورونوشدە بولسادا، ساقلاب قالا بيليش يولى بوتونلەى كيسيلگەن بولدى.

غيرروس خلقلارنىڭ قوراللى، قانلى كورەش بيلەن قارشيلاغان بولشەويزمنى روس خلقينىڭ اوزى ديەرلك كورمەسىز قبول ايتكەن بولوب كوروندى. بولشەويكلەرگە، آقلارغا وە دەموقراتيك ديب آتالغان روسياغا قارشى قانلى كورەشلەر غيرروس خلقلار وە اولارنىڭ ضيالى زمرەلەريلە روس خلقى وە ضيالى زمرەلەرى آراسندا هيچ بر آگلاشيشقا زمين يوقلغينى آچيق كورسەتيب بيردى. بر دولت ايچندە ياشايا بيليش امكانى بيتدى...

ساويت جمهوريتلەرى اتفاقى توزوش وە بو اسملە يوز گوزولمەكدە بولغان «ملى سياست» ايسە اصلندا غيرروس ملتلەرنى آرقادان اوراب آليش سياستندەن باشقا هيچ بر نەرسە ايمەسدر. فقط عينى زماندا ساويت جمهوريتلەرى اتفاقى توزولوشى غيرروس ملتلەرنىڭ كيلەجەكدەگى ملى دولتلەرى اوچون لازم واسطە وە قوت ياساشغا ياردام ايتدى. غيرروس خلقلار كتلەسى فكرندە ملتچيلك تيرەگلەشديگى كبى، اسكيدە يوق «ويليكو روس ملتچيلكگى»دە يوز كورسەتە باشلادى.

بولشەويكلەرنىڭ «نورلو تيل، فقط برگنە فكر» اساسندا يەگيدەن «ايمپەريوم ضياليلار زمرەسى»، حتى «ايمپەريوم ملتچيلكگى» ياساش يو-

لونداغی تجربه‌لرنک نتیجه‌سز قالغانینی معروضه‌چی سلاوینسکی او-
قراینا، قافقاسیا وه بالخاصه تورکستاندا دوام ایتیب کیلمه‌کده بولغان «ملی
بولشه‌ویکله‌رنک» موسقواغا قارشی مجادله‌له‌ریله اثبات ایتدی.

معروضه‌چینک چیقاردیغی خلاصه شودر:

«اینگ توغروسی ایکی طرف — روس وه غیرروس ملتلر — نک
بر برله‌رنده‌ن صلحانه آیریلیب کیته‌بیلگه‌نلیکله‌ری بولورایدی. مهاجر غروپلار
ایسه قورولاجاغی محقق غیرروس دولتله‌رنک کیله‌جه‌کده روسیا بیله‌ن
صلحانه یاشاب‌تورا بیله‌چه‌گی اوچون خدمت ایته‌بیله‌جه‌ك بعضی واسطه‌لار
حاضرلای بیلیرله‌ر ایدی؛ فقط بوگا امید ایتب‌ده بولمایدر. چونکه ایمپه-
ریالیزم اشتهاسی تیز وه یه‌نگیللیکله یوقالیب کیتمه‌یتورغان نه‌رسه‌در. شبهه‌سز
آغیر کوره‌ش بولاجاق. قان توکوله‌جه‌ك...

روسلار بیله‌ن غیرروسلار آراسندا کوب قان توکولگه‌ن. قان هیچ
اونوتولمایدر. قان توکگه‌ن خلق ملی استقلالینی قازانماسدان قالمایدی»..

معروضه‌چینگ سوك سوزله‌ری بو بولدی.

* * *

سلاوینسکی‌نك معروضه‌سی علمی اساسغا قویولغان ایدی. بو معرو-
ضه‌دان سوك اوقراینا، تورکستان، قافقاسیا وه ساویتلر اتفاقنداغی باشقا
غیرروس اولکه‌له‌رگه مخصوص آیریم-آیریم معروضه‌لار اوقونمالی. روس-
لارنك‌دا تصدیق ایتدیکله‌رینچه، بیطرف تانیلغان سلاوینسکی معروضه‌سی،
آیریم معروضه‌لار اوچون بر مقدمه طرزنده بولغانیدان، آیریم ملی اولکه-
له‌ر حقندا اطرافلی معلوماتلار بیرمه‌دی. فقط روسلار ایچنده‌ن قارشی
سویله‌وچیله‌رگه جواباً سلاوینسکی ساویت حکومتینگ تورکستاندا یوروت-
مه‌کده بولغان مستملکه-ایمپه‌ریالیست سیاستنده‌ن «نمونه‌له‌ر» کلتیریب اوتدی.

روس غازیتالارندا سلاوینسکی معروضه‌سی آنچاغنا اورون توتدی.
«پوسله‌دنیه نوووستی» (12. 5. 37) ایله که‌ره‌نسکی مجموعه‌سی «نووایا
روسیا» (23. 5. 37) معروضه مناسبتیله مقاله باسدی. ساویتلر اتفاقندا
ملی دولت مسئله‌سیگه میلیوکوف غازیتاسی («پوسله‌دنیه نوووستی»)نك

قاراشی معلومدر. بوکون میلیوکوف ساویت حکومتینگ خارجی وه ملی
سیاستینك یاردامندادر. میلیوکوف‌نگ یاقترمادیغی بر نه‌رسه بولسا، او هم
ساویت حکومتینك خارجی سیاست میدانیدا روسیا بویوکلیگینی (مثلاً
یاپونیاغا قارشی) بیته‌رلك درجه‌ده مدافعه ایته آلمادیغی وه ملی سیاست
میدانیدا ایسه غیرروس ملتله‌رنی «جسارتله‌ندریب» یوباردیغی‌در. کاغدداغنا
بولسادا، ساویت جمهوریتله‌ریگه ساویتلر اتفاقندان سربستچه چیقیش حقی
بیریلگه‌نینی میلیوکوف روسیانگ کیله‌جه‌گی اوچون اینگ خوفلی
عامللرده‌ن دیب تانیدر.

که‌ره‌نسکی‌نگ آلدیغی وضعیت بر آزدا باشقاچاراق. طبیعی، او
هم روسیانگ پارچالانیشیغا قارشیدر. فقط که‌ره‌نسکی ساویتلر اتفاقینا
باغلی خلقلارنك ملی پسیخولوژیسندا، انقلاب دوری تجربه‌له‌ری نتیجه-
سنده پیدا بولغان بویوك اوزگه‌ریلیشله‌رنی کورمه‌سده‌ن، آنگلاماسدان
قالماغان. که‌ره‌نسکی روسلارنی‌دا، غیرروسلارنی‌دا حاضرگی کونی
لوندوندا توپلانماقدا بولغان «بریتانیا خلقلاری برلگی» قونغره‌سیده‌ن
اورنه‌ك آلیشغا دعوت ایته‌دی.

«اوقراینا، تورکستان، قافقاسیا خلقلاری دوستلق قومیته‌سی» طرف-
دان بیردیریلگه‌ن سلاوینسکی معروضه‌سیغا جواباً که‌ره‌نسکی طرفندان
قویولغان بو مسئله حقندا بز «یاش تورکستان»
نگ کیله‌جه‌ك سانندا آیریچا مقاله یازاجاقمز.

ساویتلر اتفاقندا ییر مسئله‌سی حل ایتلگه‌نمی؟

بو سوراققا بولشه‌ویکلر: «ییر مسئله‌سی قطعی صورتده حل ایتلدی
وه قولخوز، ساوخوز خوجالقلاری طرزنده اونینگ تولوق وه ایده‌آل
یولی‌دا تاپیلدی» دیب جواب بیره‌درلر. بویله‌لکله قیشلاق خوجالق
مسئله‌سی ایده‌آل اصولغا قویولغان دیب تانیلادی‌دا، ساویتلر اتفاقینگ
غله‌لله وه باشقا تورلو ییمه‌ك-ایچمه‌ك اشیالاری جهتده‌ن گویا آبادانلق

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ایچیده ایکەنلگی گمان ایتلەدی.

حقیقی وضعیت بوندایمی؟ ساویت استاتیستیك رقملارینا كوره، 1936نچی یىلی ساویتلەر اتفاقی دهقان خوجالقلارینگ 100دەن 91ی قولخوزلاردا ایدی. عینی رقملاردان ساویت حكومتینگ بو قولخوزلارغا پولسز وه دائمی صورتده فائدالانیب تورو اوچون 1937نچی یىلنك برنچی غینوارینا چاقلی 300 میلیون هەكتار یىر بیرگەنی آگلاشیلدی. («قراسنایا غازیتا» 37 .5 .20). 1937نچی یىل اوچون پلاندا تعیین ایتلگەن 138 میلیون 910 میڭ هەكتارلق ایكیلەتورغان یىر توبەندە‌گیچه تقسیم ایتلمشدر: قولخوزلارغا تیوشلی یىر 123 میلیون 24 میڭ هەكتار، ساوخوزلار یىری 13 میلیون 520 هەكتار؛ قالغان آزغنا قسمی (یعنی 2 میلیون 366 میڭ هەكتار یىر) آیریم خصوصی خوجالقلارغا قالادر. («زا ایندوستریالیزاتسیو» = "За Индустриализацию„ غازیتاسینگ 37 .3 .30 تاریخلی سانیغا باقیلسین).

بو رقملاردان خلق خوجالغندا سوسیالیزم اصولینگ ییگیب چیقغانلغی آپ-آچیق كورونمەكدەدر.

فقط «... رقملار كورسەتك، اوز كوزوڭگه ایناناما!» دیگەن بر ساویت اقتصادچیسی، شبهەسز، ساویت رقملارینی قصد ایتمشدر.

ساویت استاتیستیك رقملاریندان قیشلاق خوجالغندا ستالین سوسیالیزم اصولینگ ییگیب چیقغانلغینگ آگلاشیلووینا رغماً، بز دهقان اهالیسینگ سربست خوجالق اوچون كورەشمەكدە بولغانلغینی وه بو كورەشدە موفقیتلەر قازانیب بارا یاتقانلغینی تصدیق ایته بیلەمز.

قوللەكتیفلەشتریش دوری باشلاردا، بو قوللەكتیفلەشتریشنك تولوق بولوشی، یعنی دهقان وه مالدارلق خوجالغینگ بوتونلەی عمومیلەشتریلەجەگی آگلاشیلار ایدی. بالخاصه مالدارلق خوجالغندا عمومیلەشتریش اصولی آیریم (خصوصی) مالدارلق خوجالقغا هیچ اورون قالدیرمایتورغان ایلك ترقی وه ایدەآل اصول دیب تانیلغان ایدی.

16نچی فرقه قورولتایندا (27نچی ایون—2نچی ایول 1930) زراعت قومیساری یاقوولەف «مالدارلق خوجالق مسئلەسی سوسیالیست مالدارلق ساوخوز وه كیڭ مقیاسدا قولخوز چیفتلكلەر توزوش بیلەن گه حل ایتیله بیلەجەك» دیگەن ایدی. عینی فكر مركز ساویت حكومتینگ 1931نچی یىل 30نچی ایون قرارندا تصدیق ایتلگەن ایدی.

بو قرار قاندای نتیجه گه ییتكزدی؟ بوتون مملكتده مالالارنی قرا باشلادیلار. موندان سوڭ قرار «چیزیغینی» قیسقاییتیش توغرو كیلدی. حتی شو قادار قیسقاییتیش توغروكیلدی، كه قرار اوزینك سوسیالیست رنگینیده یوقاتیب قویدی. بوكون «سوسیالیست» قیشلاق خوجالغندا سوسیالیست ایمەس، خصوصی مالدارلق ییگیب بارا یاتیبدر وه بونگ قارشیسندا قومونیستلار هیچ نەرسه ایشلەی آلماسدان توراردلار. ساویت معلوماتلارینا كوره، 1936نچی یىل اوچون توزولگەن پلاندا «سوسیالیست» مالدارلق خوجالغی توبەنده گیچەدر:

	ساوخوزلاردا:	قولخوزلاردا:	قولخوزچیلارنك خصوصی مالی:
مویوزلو قارا مال	4یاریم میلیون،	14میلیون 800 میڭ،	26 میلیون 200 میڭ
آت (یىلقی)	2 میلیون 100میڭ،	12 » 800 »	كورسەتیلمەگەن
قوی-ایچكی(*)	7 » 900 »	6 »	11 میلیون 800 میڭ.

بو رقملاردان ساویت «سوسیالیست» خوجالغندا قولخوزچیلارنك خصوصی مال سانینك آرتیب تورغانلغی آیدین كورونوب توروبدور. اگرده خصوصی مال سانینی كوپەیتیش یولوندا توسقونلق تورماسا، دهقان اهالیسی مال اوچون لازمی مقداردا پچەن-چوپكه ایگه بولا بیلسه ایدی، خصوصی مال سانی ینەده آرتیق درجەده كوپەیب كیتكەن بولور ایدی. معناسز ستالین سوسیالیزمی قولخوزچیلارغا آت ایگەلەونی منع ایتمەگەن بولسایدی، یلقی (آت)دا كوپەیگەن بولور ایدی.

قیشلاق خوجالغندا ستالین اصولینی قبول ایتكەن دهقان اهالیسی نه

(*) قوی-ایچكی رقملاری پلاندا طلب ایتلگەن قوزی-اولاق (تولو)غا عائددر.
(«Социалистическое Земледелие» = «سوسیالیستیچەسكویه زەملەدەلیه» غازیتاسی 36 .5 .29).

سببەن اونی مالدارلق خوجالغندا قبول ایتمەدی وە فرقەنی‌دا کیری چیکینیشگە مجبور ایتدی؟

دهقانچیلقدا خصوصی خوجالق قسم اهمیتسز درجەدە کیچیکدر. عموم قولخوز محیطندا آیریم قولخوزچیلارغا خصوصی ملك صفتندە بیریلگەن یر، کیچیك آرالچیق کبی‌در. 1937نچی ییل پلانندا بهاری ایکینلك یر عموماً 78 میلیون 700 میڭ هەکتار تعیین ایتلگەن‌دە، آیریم قولخوزچیلارنك خصوصی ملکی دیب تانیلغان ایکین یری، بوتون ساویتلەر اتفاقندا، 5 میلیون بر یوز میڭ گنە هەکتار کورسەتیلگەن.

(«سوسیالیستیچەسکویه زەملەدەلیه» 3. 2. 37)

قولخوزچی دهقان عموم قولخوز یرینی‌می، یوقسا اوزینك خصوصی ملکی بولغان کیچیك یرنی‌می اوزیگە یاقین کورەدی؟ ساویت مطبوعاتندا قولخوزچیلار «هیجانیدان» بحث ایتلمەکدەدر. ساویتلەر اتفاقندا «هیجان» یاراتماق جودە قولای بر ایشدر. مملکتنڭ هەر طرفندان ایستەدیکلەری قادار «هیجانلارنی» موسقواغا توپلاب کتیرەدیلەردە، تورلو توی-تماشا، هدیە وە نشانلار بیلەن کوزلەرینی قاماشتریب، ایستەدیکلەری قرار چیقارتا بیلەدیلەر. فقط بو نەیرەگبازلقنڭ قیمتینی آرتیق هەر کیم‌دە بیلەتورغان بولدی. قولخوزچیلار «هیجانینی» بیلیش اوچون ایکین یریگە باریب، قولخوزچی دهقاننك قالایچا ایشلەب یورگەنینی کوروش کیرەك. ساویت مطبوعاتینك بو توغرودا بزگە یتکزدیگی ماتەریالی جودە آز بولسادا، باریندان‌دا یتەرلك درجەدە معلومات چیقاریب بولادی.

بو ییل ایکین معرەکەسی فنا بر طرزدە اوتکوزولمەکدەدر. بونڭ چون سبب کوبدر. ایڭ باش سبب، شبهەسز، قولخوزچی دهقان قولخوز یریندە اوزینی یر ایگەسی حس ایتە آلمایدی، او یردە ایشلەشنی اوزی اوچون آغیر دیب بیلەدی؛ فقط ایشلەیدی، سیقیلغاندان، مجبوراً ایشلەیدی. یوقسا یر هایداش اوچون کشی (قول) کوچینی او قادار طلب ایتدیرمەیتورغان 9 میلیون آت کوچی مقابلندە سانسز تراقتور بار ایکەن، نیمە اوچون ساویت حکومتی قوممونیست وە قومسومولارنی «سفربر»

قیلیب فوق‌العادە حرکتلەرگە اورونوب یورەدی؟ ساویت غازیتالارینی (مثلاً «ایزوەستیا» 17. 4. 37) اوقوب قاراساڭز بوتون ساویت دولت وە فرقە مؤسسەلەرینك آیاقّا تورغوزولغانلارینی وە بر آز سالقینلق کورسەتکەنلەرینك‌دە حکومت وە فرقە طرفندان «کایش» ایشیتمەکدە بولغانلارینی کورەسز.

قولخوزچی دهقانلارنك ایکین معرەکەسیگە قارشی آلغان وضعیتیگە کیلسەك «سوسیالیستیچەسکویه زەملەدەلیه» غازیتاسینڭ یازدیغینا کورە، اولارا «اوچنچی درجەدەگی» ایشلەر بیلەن مشغوللانیب، قولخوز یرلەریگە یاش بالالارنی یوباریب تورار ایکەنلەر. قولخوزچی دهقانلار قیشلاق خوجالغندا ستالین اصولینی راضیلقلە قبول ایتکەن بولسالار ایدی، طبیعی اولار «اوچنچی درجەدەگی» (دیمەك سوسیالیزم باقیمندان اهمیتسز) ایشلەر بیلەن شغللانماسدان، قولخوز ایکینی باشندا اوزلەری یورگەن بولورلار ایدی.

قولخوزچیلارنك بیریلیب یورگەن «اوچنچی درجەدەگی» ایشلەر نیمەدەن عبارتدر؟ عینی «سوسیالیستیچەسکویه زەملەدەلیه» غازیتاسینڭ (10. 5. 37) یازدیغینا کورە، او... قولخوزچیلارنڭ خصوصی ملکی تانیلغان کیچیك یرلەر ایکەن. قولخوزچیلار عموم قولخوز یرلەرینی تاشلاب، اوزلەریگە بیریلگەن یر بیلەن مشغول بولوب یورەرلەر ایکەن‌دە، حکومت قولخوز ایکین پلانینی بەجەریش اوچون قولخوزلارغا کیرمەسدەن قالغان دهقانلارنی ایشلەتەر ایکەن.

بو کتیردیگمز مثاللاردان قولخوزچی دهقانلارنڭ عموم قولخوز یریندەن اوزینك خصوصی یرینی یاقین کورگەنلەری آیدین بر صورتدە آشکار بولوب توروبدور. دیمەك قولخوزچی دهقان اهالیسی قیشلاق خوجالغندا ستالین سوسیالیزمی اصولینی قبول ایتمەگەن؛ اوڭا قارشی دهقان اهالیسی کورەشینی دوام ایتکزمەکدەدر. اونڭچوندر، کە ساویت حکومتینك قیشلاق خوجالغینا صرف ایتمەکدە بولغان ماکینەلەشتریش، صنعی گونك کبی تدبیرلەری ساویتلەر اتفاقندا غەللە (یمەك-ایچمەك) مسئلەسینی حل ایتە آلماسدان کیلەدی. بو دیدیگمزنی اثبات ایتمەك اوچون

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

ساويت مطبوعاتينك ييتكزديگى معلوماتغا مراجعت ايتەيليك.

«ايزووەستيا»نىڭ 37 .5 .6 تاريخلى سانىداغى ساويت عالمى آقادەميك پريانيشنيكوفنىڭ يازديغينا كورە، بر كشينىڭ بر ييللق اوز ييمەكلەرى وە مالينى آسراماغى اوچون لازم بولغان اغەللە مقدارى آلتى تسەتنەر (يعنى 300 كيلوغرام، تخميناً 20 پوت) بولور ايكەن. اوتكەن 1936نچى ييلى 102ياريم ميليون هەكتار ييرگە ايكين ايكيليب، هەكتار باشيغا 8 1/10 تسەتنەر محصولات آلنغان ايكەن. («پلان» مجموعەسينىڭ اوشبو ييلغى 1نچى سانيغا باقيلسين). ديمەك 1936نچى ييلغى ايكين محصولاتى 830 ميليون 200 مينگ تسەتنەر بولمالى(*). بو قادار غەللە بيلەن يوقاريدا كتيرديگمز آقادەميك پريانيشنيكوف حسابيلە تخميناً 138-139 ميليون كشينك ييللق ييمەگى تأمين ايتيلە بيلەدى. اساويتلەر اتفاقى اهاليسى ايسە بو كونلەردە 172 ميليوندان آرتقدر.

اوز اوزيندەن آيديندر، كە مملكت غەللە بيلەن تيوشلى درجەدە تأمين ايتلمەگەن. ديمەك اهالى آچلق تهلكەسى قارشيسندا توراادر. اونلارچا ميليون كشينى أولدورگەن ستالين سوسياليزمى سياستى سوسياليزم ناميغا داها ميليونلارچا كشينى قوربان ايتەجەكدر.

بو ييلغى ايكين معرەكەسينىڭ باريشى فنادر. مملكتنىڭ بويوك بر قسمندا حكومت اهاليگە ييمەك وە توخوم (اوروغ) اوچون غەللە اولاشتريش مجبوريتندەدر. آچلق خوفى زوردر؛ اويغون طبيعت شرائطىغنا مملكتنى آچلق آفتندەن قوتقارا بيلەدى. يوقاريدا كورسەتديگيمز كبى اهالينك احتياط غەللەسى يوقدور. «ايزووەستيا»نك 37 .6 .6 تاريخلى سانىدا 1936نچى ييلغى ايكين محصولاتينك ييتمسز بولغانلغى تصديق ايتلمشدر.

اسكندر

ساويت استاتيستيك يالغانلارى

بوتون دونيادا ساويت حكومتى كبى استاتيستيكگە بيريلگەن، اونى

(*) توبەندە، «ساويت استاتيستيك يالغانلارى» باشليقلى مقالەدە كيتريلگەن رقلارنىدا دقتلە كوزدەن كيچيرو كيرەك.

سيوەتورغان بردە حكومت يوق. فقط ساويت استاتيستيكيدەك ابوزوق، يالتارما، آلدامچى وە يالغان استاتيستيكدە بوتون دونيا يوزيندە يوق. بعضاً عينى يازوچينك عينى مسئلە اوستوندەگى استاتيستيك رقملاريندان ايكى تورلو قوروتندى چيقاريب بولادى. مثال اوچون ساويتلەر اتفاقى مركزى خلق خوجالغى أدارەسينىڭ ناشر افكارى بولغان «پلان» مجموعەسينىڭ اوشبو ييل 3نچى ساندا باسيلغان ساويت استاتيستيكچيسى مەساتسەفنىڭ رقملار بيلەن تولغان «1937نچى ييلدا قيشلاق خوجالغى» باشليقلى، مقالەسينى كتيريب بولادى.

مەساتسەفنك مقصدى، بوكونگەچە هيچ اعلان ايتلمەسدەن ياشيريلىب قالغان 1936نچى ييلغى ايكين محصولاتى رقملارينا تايانيب «1937نچى ييلغى ايكين پلانيدا تعيين ايتيلگەن محصولات مقدارينى چيقاريشدر. طبيعى ياشيرين رقملار اولچوسيلە كيلەجەك اوچون توغرو استاتيستيك معلومات بيلگيلەش بولشەويك سحربازلارينكدا قولوندان كيلمەيتورغان نەرسەدر. اونگچون ساويت عالم استاتيستيكچيسى مەساتسەفنىڭ 1937نچى ييلغى ايكين محصولاتى توغروسنداغى «علمى فالچيلغى»نى بر تامانغا قويا توروب، اونىڭ 1936نچى ييلغى ايكين محصولاتى حقنداغى حقيقتينى ياشيرماق اوچون كتيرگەن يالتارما استاتيستيك رقملارينىڭ كورسەتيب تورغان آچى حقيقتيغا قارايلق: مەساتسەفنىڭ كتيرديگى بر قاتار رقملاريندان 1936نچى ييلغى ايكين محصولاتى 748 ميليون تسەتنەر بولسا، ايكنچى قاتار رقملاريندان اونىڭ 840 ميليون تسەتنەردەن كوبرەك بولغانلغى آڭلاشيلماقدادر. قاراگزچى، عينى كشينىڭ بر مقالەدە؛ عينى مسئلە اوستوندە كتيرگەن ايكى قاتار رقمندا بر يوز ميليون تسەتنەرگە ياقين فرق بار.

بو ييردە اونى هەم آيتب اوتوش كيرەك، كە ملتلەر جمعيتى طرفندان هەر آى اعلان ايتلمەكدە بولغان بوتون دونيا دولتلەرى استاتيستيك معلوماتلارى توپلاميندا ساويتلەر اتفاقينىڭ 1936نچى ييل وە اوستومزدەگى ييلنىڭ اوتكەن آيلاريغا عائد صنايع، اوتوموبيل وە ماكينەچيلك، احتياط

آلتون وه کاغذ آقچا حقنداغی استاتیستیك معلوماتلارینی کورمه‌یسز(*). بو ایسه ساویت حکومتینك یوقاریدا آتالغان ساجه‌لارغا عائد حقیقتنی دنیا افکار عامه‌سنده‌ن یاشیریب قالیش مجبوریتنده ایکه‌نلگینه دلالت ایته‌در.

بولشه‌ویکله‌رنك افترالی هجومله‌ری

بولشه‌ویکله‌ر بزگه قارشی افترالی هجومله‌رینی دوام ایتدیرمه کده‌له‌ر. بو هجومله‌ر آینیقسا قازاغستان غازیتالارندا کوبره‌ك اورون توتماقدادر. بونك نیچین بویله ایکه‌نلگینی‌ده آڭلاش قیین ایمه‌س. ساویتله‌نمیش موغولستان حدودیغا یاقین قازاغستان ساویتله‌ر اتفاقینك مهم حربی-صناعی اوجاقلارینك بریسیدر. اونڭچون تورکستانڭ بو قسمی یاپونیا بیله‌ن سوغوش چیقیب قالدیغی تقدیرده، بولشه‌ویکله‌رنی اڭ خوفلاندیراتورغان بر نقطه بولوب چیقاجاق. بولشه‌ویکله‌ر «قازاغستان حدودغا یاقین بر جمهوریت بولغانیدان ساویت دوشمانلاری اوڭا قارای کوزله‌رینی تیکیب، جاسوس آژانلارینی آرقا-آرقاغا اوتکوزوب توروبدورله‌ر» دیب یازا یاتیرلار.

بو دوشمانلار کیم؟ بولشه‌ویکله‌ر آچیقدان آچیق بزنی آتایدرلار. «قازاغستانسکایا پراودا» غازیتاسینڭ 37 .4 .22 تاریخلی سانندا «ییڭیلگه‌ن ملتچیله‌ر... خائن تروتسکی-زینوویفچی فاشیست سرسریله‌ری ایله برله‌شیب، یاپونیا حربی دائره‌له‌رینه یاللانما آژانلق، خدمت ایتب یوروبدورله‌ر» دیب یازغانلار.

بولشه‌ویکله‌رنك بوکونگی «سیاسی موسم» طلبیگه اویغونلاشتریب چیقاریب اوتوردوقلاری انصافسز افترالاریغا جواب قایتاریشنك لزومی‌ده یوق. موندان برآز اول ساویت حکومتی بزنی اینگلته‌ره‌نڭ، فرانسا

(*) حبشستان بیله‌ن سوغوشغا کیرگه‌نده‌ن بیرلی ایتالیا وه وطنداشلار سوغوشی باشلانغاندان بیرلی اسپانیا حکومتی ملتله‌ر جمعیتینك «محنت بیوروسی»غا استاتیستیك معلوماتلار بیتکزیب توروشنی توقتاتیب قویدی. سوغوشغا کیرگه‌ن دولتله‌رنك استاتیستیك معلوماتلارنی اعلان ایتمه‌ی قویغانلقلاری طبیعی‌در.

ارکان حربیسینك یاللانما آژانی دیب آتارلار ایدی. «سیاسی موسم» اوزگه‌ریلدی. بوکون ساویت حکومتی فرانسا بیله‌ن دوست وه انگلته‌ره‌نڭ آرقاسیدان تعظیم ایتب، آیاقلارینی قوچاقلاب یوروبدور؛ ساویت روسیانك باش دوشمانی-فاشیستله‌ر بیله‌ن یاپونیا تانیلماقدادرلار. اونڭچون‌ده بولشه‌ویکله‌ر بزنی‌ده انگلته‌ره وه فرانسا «بودجه‌سینده‌ن» چیقاریب، یاپون-فاشیست «بودجه‌سیگه» اوتکوزمه کده‌درله‌ر.

بو انصافسز افترادان بولشه‌ویکله‌رنك اوزله‌ری اوچون فنا بر حقیقت چیقاریب بولادر، که اودا تورکستاندا ملتچیلك حرکتینك کوچه‌یب اونك، بولشه‌ویکله‌رنك‌ده ادعا ایتدیکله‌رینچه، «دولت تهلکه‌سی»گه آیلانیب کیتکه‌نی‌در.

تورکستان ملی حرکتینی بز اویلاب چیقارمادیق. کوبده‌ن بیرلی پیدا بولوب، ساویت حکومتی دورنده کوچه‌یب کیتکه‌ن بو حرکت، روس بولشه‌ویکله‌ری «بویوك روسلق» پاتریئوتیزمی یولینی توتقاندانسوڭ، طبیعی، بورونغودان‌دا آرتیق جانلانیب ساویت حکومتیگه قارشی داهادا «تجاوزکارانه» رنك آلا باشلاغان.

فقط ساویت ایمپه‌ریالیزمی حقندا تینماسدان یازیب، اونی خاطرلاتیب، تورکستانلیلارنی ملی استقلال کوره‌شیگه چاقیریب وه تقدیرنڭ امریله بو ملی کوره‌ش بایراغینی کوته‌روچیسی بز بولغانمزدان، بولشه‌ویکله‌ر کوزونده تورکستانداغی ساویت حکومتیگه قارشی بوتون حرکت اوچون مسئولیتلی‌ده بز بولامز.

عجبا، «یاش تورکستان» وه اونڭ باش محرری بولماسا ایدی، تورکستان تورکله‌ری روس-ساویت تضییقینی جیمجیت قبول ایتکه‌نمی وه تورکستانك ساویت روسیا مستملکه‌سیگه آیلانتریلغانینی شادلقله قارشی آلغانمی بولورلار ایدی!

بز یالغز اوز خلقمزنك آژانیمز؛ بز ملی وجدانمزنڭ قبول ایتدیگی وه یورتمزنك ملی منفعتی اوچون فائدالی دیب تانیدیغمز حرکتله‌رگه گنه

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

بیریلیب کیله‌مز. بز ایسکیده انگلته‌ره وه فرانسا ارکان حربیه‌سنده‌ن نه قادار اوزاق بولغان بولساق، بو کون‌ده یاپون-فاشیستله‌رده‌ن او قادار اوزاقمز. بزنینگ تروتسکی-زینوویه‌فچیله‌رگه قارشی «محبتمز» ایسه ستالینچیله‌رگه قارشی «محبتمز»ده‌ن هیچ‌ده فرقلی ایمه‌سدر. . .

* * *

نه قادار أولدوروچی بولوب کورونسه هه‌م یالغز «یالانغاچ» افترا، ییته‌رسزلك قیلادر. افترا قوتینی بر درجه آرتدیریش اوچون اونی اساسلاندیرارلق «حادثه‌له‌ر» وه اوکا «تاریخی تامیرلار» تاپیش لازمدر. کیره‌کلی «حادثه‌له‌ر» حاضردر: 1) دیه‌رلك بوتون صناعت تارماقلاریداغی زیانچیلق؛ 2) بزنینگ کشیله‌ریمزنینگ گویا فرقه وه حکومت مؤسسه‌له‌رینه اورناشیب آلغانلاری؛ 3) ساویت عالی مکتبله‌رینده ساویت وه روسلققا قارشی پروپاغاندانك کوچه‌یب کیتیشی؛ 4) دینی تشویقاتنك‌دا جانلانیب بارا یاتقانی. . .

ساویت غازیتالارینك شهادتینچه بو تورت ساحه‌دادا بزکوب موفقیت قازانغان ایمیشمیز. مثلاً: قازاغستاننینگ صناعت اوجاقلارینینگ هیچ بریسیده ییللق پلانینی به‌جه‌ره آلماغان؛ فرقه وه حکومت مؤسسه باشلوقلاری همان ملتچیله‌رگه یاردام ایتب کیلگه‌نله‌ر؛ عالی مکتب طلبه‌له‌رینینگ بوتونیسی ملتچی آژانلاری بولوب کیتکه‌نله‌ر ایمش؛ تورکستان تورکله‌رینینگ ایگ حرمت ایتدیگی خواجه احمد یسوی مسجدی دیندار ملتچیله‌ر مرکزیگه آیلانتریلغانمیش.

بولشه‌ویکله‌ر اوچون بوکبی آچی حقیقتلارنی کتیرگه‌ن «قازاغستانسکایا پراودا» بیله‌ن «سوسیالدی قازاغستان» یازادر، که:

«مصطفی چوقای اوغلی‌نینگ امری بویونچا چیته‌ده‌ن کیلگه‌ن یاپون جاسوسی بیك آریس اوغلی توغرودان توغرو خواجه احمد یسوی مسجدیگه کیلیب توشکه‌ن وه بورادا توپلانماقدا بولغان عکس‌الانقلابچی ملتچیله‌رگه زیانچیلق وه جاسوسلق تعلیماتینی بیرگه‌ن(؟!)». . .

بز بو حادثه‌له‌رنی تصدیق ایته آلمایتورغانیمزکبی رده‌ده ایته آلمایمز. فقط اولارنینگ (جاسوسلقدان باشقالارینك) حقیقتگه اویغون بولوشینی ایسته‌ر ایدیك.

ایندی بزنك یاپونلار بیله‌ن باغلیلغیمزنینگ «تاریخچه»سیگه کیله‌یلیك. «بز»ده‌ن اولا «خوقند مختاریتچیله‌ری»نی، ایکنچیده‌ن «آلاش اوردا»-چیلارنی آگلاش کیره‌ك.

بولشه‌ویکله‌ر بزنی بیلغاوچی قولچاق، ده‌نیکین، دوتوف وه باشقا آق روس اوردو باشلوقلاریله باغلیلغمزنی اثبات ایتیشکه یارایتورغان بوتون ماته‌ریاللارنی دنیا یوزیگه چیقاریب اعلان ایتب بولغانغا اوخشایدیلار.

خوقند قورولتایی تورکستان مختاریتینی اعلان ایتکه‌ن توپلانیشندا تورکستاننك «جنوب شرقی اتفاقی» („Юго-Восточный Союз“) آتلی قوروم بیله‌ن هیچ علاقه‌سی بولالمایتورغانینی بیلدیرگه‌ن ایدی. فقط بوکا رغماً بولشه‌ویك تاریخچیله‌ری تورکستان مختاریتچیله‌ری «جنوب شرقی اتفاقیغا کیریشنی قبول ایتدی» دیب یازیب کیلمه‌کده‌درله‌ر. ملی تورکستان مختاریت باشلوغی غربی سیبیریادا یوردیگی وقت قولچاق حکومتی طرفدان حبس ایتلیب، آتیب أولدورولوشگه حکم ایتلگه‌ن ایدی. حالبوکه بولشه‌ویکله‌ر تورکستان مختاریتچیله‌ری قولچاق حکومتی طرفدارلاریندان ایدی دیدرله‌ر... «آلاش» حکومتی (آلاش اوردا) 1918نچی ییلنك اوقتوبرندا، قولچاق حکومت باشیغا کیلیشده‌ن بر آی اول «اومسق دیره‌قتوریاسی» طرفدان تارقاتیلغان ایدی. حالبوکه بولشه‌ویکله‌ر عینی «آلاش-اوردا» باشلیقلارندان علی خان بوکه‌یخان بیله‌ن محمد جان تینیشبای‌نینگ، قازاق حکومتی نامیدان، قولچاق حکومتیله برگه ایشله‌شیب کیلدیکله‌رینی یازماقدادرلار. . .

دفعه‌لارچا رد ایتب کیلدیگمز بو افترالارغا بولشه‌ویکله‌ر، یا أولدورولگه‌ن یاخود تریك بولسالاردا جواب قایتارا آلمایتورغان وضعیتده بولغان کشیله‌ریمز ناملاریغا یه‌گیده‌ن پچیراق یالغانلار یاپیشترماقدادرلار.

مقالەمزنك باش طرفندا «قازاغستان. پراودا»داغی یازویندان بعضی جملەلەرینی کتیردیگمز فەلیکس آتلی بریسینگ بزنگ یاپون-فاشیستلەر بیلەن باغلیلیغمزنی (؟) گویا علی خان بوکەیخان‌نگ . . . بارون اونگەرن فون شتەنبەرغ (Baron Ungern von Stenberg) بیلەن بولغان علاقەسیله اثبات ایتمەککه اورونادر. سابق چار اوردوسی ضابطلارندان بولغان بو بارون اونگەرن فون-شتەنبەرغ ساویت حکومتینگ باشلانغیچ دورلەریندە موغولستاندا روس آق اوردوسی حاضرلاب برآز مدت بولشەویکلەرنی تینچسزلاندیریب‌تورغان ایدی. 1921نچی یلنگ 21نچی آوغوستندا بارون اونگەرن بولشەویکلەر قولیغا توشوب، محاکمه ایتلیب، آتیلیب أولدورولگەن. اونگەرن‌نگ بوتون یازولو ماتەریاللاری باسلیب چیققان. اونگ حرکتی حقندا یاشرین قالغان هیچ بر نقطه یوق ایدی. ایندی 1937نچی یلنگ آپریلندا بولشەویکلەر، بزنی یاپون-فاشیستلەرگە باغلاشترا باشلاغاندان 6ـ5 آی سوڭ، بارون اونگەرن فون شتەنبەرغ‌نگ علی خان بوکەیخانغا 1921نچی یلنگ باشلارندا یازغان بر مکتوبینی چیقاریب اوتوروبدورلەر. (بورادا اونی هەم ایسلەتیب اوتوش لازم، که بارون اونگەرن حقیقتاً یاپونلار بیلەن باغلی ایدی). ایگ برنچی سوراق: بارون اونگەرن حقیقتاً علی خانغا مکتوب یازغانمی؟

1921نچی یلی «آلاش-اوردا» ساویت حکومتیگه قارشی کورەشینی توقتاتیب ایدی؛ علی خان ایسه موسقوادا ایدی.

فرض ایتەیلیك، که بارون اونگەرن علی خانغا مکتوب یازغان ایدی. بونیگلەدە علی خاننگ اونیگله علاقەدا بولغانلغی اثبات ایتیله آلمایدی. چونکه علی خان هیچ وقت قازاق وە قازاق دالالاری مقدراتینی بارون اونگەرن‌نگ حرکتیله باغلاشترماس ایدی.

فەلیکس شیطاننك یازدیغینا کورە، علی خان وە محمد جان تینیشبای‌نگ باشلادیقلاری خوقند وە آلاش مختاریتچیلەریندەن توزولگەن یدی سو وە دالا ولایتلەرندەگی «ملی اوردولار» یاپون ضابطلاری(؟!) قوماندانلاری آستندا بولوب، یاپون قوراللاریله قوراللانغانلار ایکەن(؟!).

مەنە بوکبی اویدورمالار واسطەسیله بولشەویکلەر بزنی یاپون-فاشیستلەر بیلەن باغلاشترماق ایستەیدرلەر! . . .

فەلیکسنك یالغانچیلغی اونگ عینی مقالەسندەکی «علی خان بوکەی خان 1917ـ1918نچی یللاری، اوندان‌دا سوگراق خان تختیندەن امیدوار بولوب یورگەنلگینی یاشیرماسدان سویلەب یورەر ایدی»(؟!) دیگەنیدەن داها آیدینراق کورونوب توروبدور. علی خاننی عمرندە کورمەگەن، اونی هیچ بیلمەگەن کشیلەرگنه بولماسا، بو کبی احمقلقغا هیچ کیمسەدە ایناننمایدی. . .

بر وقتلاری «ایگبەکچی قازاق» غازیتاسی «. . . مصطفی چوقای اوغلی خوقند خانلغینی تورغوزوش نیتندە ایدی» دیب یازیب چیقارغان ایدی. . . علی خان‌غا یاپشتریلغان «خان تختی»نی وە مصطفی بیگگە تورغوزدیرتماقچی بولغان «خوقند خانلغی»نی بولشەویکلەر بزنی عکس-الانقلابچی، ارتجاعچی بر مسلك یولوندا کورسەتیش مقصدیلەگنه اویلاب چیقارماقدادرلار. . . بز «خان تختینی» آرقالاب یورمەیتورغان بولساق، قالایچا ارتجاعچی زمرەلەردەن بولامز؟ فقط «ایگبەکچی قازاق»نگ اویدورماسی کوب عمر سورمەگەنی کبی «قازاغستانسکایا پراودا»داغی علی خانغا آرقالاتیلغان «خان تختی» هەم عمر سورالمایدر. بارون اونگەرن فون-شتەنبەرغ‌نگ «مکتوبی» هەم آز وقتدانسوڭ اونوتولاجاق. هیچ اونوتولمایاجاق وە بولشەویکلەر حاکمیتندەن سوڭدا یاشایاجاق نەرسە بزنك تورکستان تورك ملی حرکتی، تورکستان ملی استقلالی کبی مقدس یولدا خدمت ایتب، جانلارینی فدا ایتکەن عزیز تورکستان ملی خادملەری اسمی وە روحی‌در.

تورکستاندا دینی حرکتلەر

ساویت غازیتالاری تورکستاننك هەر طرفیدا قایتادان آچیقدان آچیق آنتی‌ساویت وە دینی چیقیشلار قیلینا یاتقانیدان شکایت ایته باشلادیلار. «بوخارا پرولەتاری» نام تورکچه-تاجیکچه غازیتانگ 37 .4 .10 تاریخلی

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

65نچی سانینك تورکچه بولومنده «یوقالسین روحی ظلم ترغیباتچیلاری» باشلیقلی بر یازو بار. «دهری» امضاسیله باسیلغان بو یازودا بیلدیریلدیگینه کوره، بوخارادا، شهر مرکزی-لب حوضدا، یازلق کینو آلدیداغی میداندا تورسون ناصر اوغلی، عمر حامد اوغلی نام ایکی قاری هر کون آنتی ساویت قوشوقلار کویلهب، دیننی، مؤمن-مسلمانلقنی ترغیب ایتمه کدهدر. «دین زهرینی ساچیش مقصدی بیلهن بو ایکی قاری پیر آستیدا چیریب کیتکهن نقشبندلهر تیلیدهن گهپیریب، باشدان آیاق دینی زهر بیلهن سوغا-ریلغان غریبی‌نڭ «مصیبتنامهسی»، «هویدا» وه احمد یسوی، مشرب‌لهرنك گور-قیامت، خور-غلمان، جنت-جهنمدهن بحث ایتوچی شعرلهرندهن، مناجاتندان اوقوماقدا» ایمشلهر. بولارغا قولاق سالیب اوتوروچیلار «توشونچهسی قالاق کشیلهر وه قولخوزلاردان قاچیب شهرده یوروچی یالقاولار» ایمش. بو «بوزوقلار خلقدان اولیالار روحی اوچون» دیب پول توپلار وه خلقدا اقتداری داخلنده اولارغا پول بیرهر ایمیش. ساویت محرری دیدرکه: «بو متهم مداحلار اوز معرهکهسیگه یاش بالا-لارنی هم تارتماقدالار. یاقیندا بز شوندای معرکهلهرنڭ بیریگه باریب قالدیق. اوندا حتی «اکراموف» مکتبینڭ 4نچی صنف اوقوچیلاری هم بار ایدی. . . شهر یاشلار قومیتهسینڭ پونهر بولومی ایسه بالالارنڭ بو یولتوسار مداحلار توزاغیغا آلینماسلغی اوچون هیچ چاره کورمهیدی».

«مداح تورسون ناصر اوغلی، عمر حامد اوغلی‌لار هر وقت دینی شعرلهر اوقومایدیلار. اولار «زمانلاشغان» شعرلهرنی، قوشوقلارنی او-قویدرلار، که اولار هم آنتی ساویت مفکورهسیدهن خالی ایمهس. مثلا یاختانی، چاپیقنی، قیزیل بایراقنی مسخرهلهب یازیلغان شعرلهرنی اوقویدر-لار. افسوسکه بولارنڭ آنتی ساویت کویلهرینی آیریم خدمتچیلهر هم سامع بولوب تیڭلایدرلار. حتی شهر معارفینڭ خدمتچیلهریدهن ابوالخیر اوغلولار هم شو «معرکه»ده بولادیلار. حالبوکه هر بر وجدانلی

ساویت وطنداشینك آنتی‌ساویت پروپاغانداغا قارشی شفقتسز کورهش آلیب باریشی ضرور.

روحی ظلمنی-دیننی پروپاغاندا قیلوچیلار یوقالسین. مداح ناصر اوغلی، حامد اوغلی وه اولارنڭ شریکلهری جوابگر قیلینسین...»دیدر.

ینه شو «بوخارا پرولهتاری» غازیتاسینڭ برکون سوڭرا چیققان 66نچی سانینك تام یاریم صحیفهسینی اشغال ایتکهن «دینگه قارشی ترغیبات-نی بر مینوت هم سوسایترمایق!» باشلیقلی باش مقالهده، روحانیلار، ملا-لار، قاریلارنڭ درویشلك، مداحلق قیلیب، آنتی‌ساویت فکرلهرنی، خلقنی زهرلهوچی شعرلهرنی وه قوشوقلارنی تلقین ایتمه کده بولغانلقلاری سویلهنگهندهن سوڭ توبهنده گیچه یازیلماقدادر:

«بوخارا شهر وه رایونیدا حاضرغی وقتدا دینگه قارشی تشویقات ایشلهری یوق درجهده. . . بوخارا خداسیزلار تشکیلاتی هم یاتیب قالغان. بو تشکیلاتدا 300دهن آرتیغراق اعضا وه تورلو ایشخانه، مؤسسهلهر یانیدا 4تهگنه بورچهك بار ایکهن. بو تشکیلاتنڭ 1936نچی ییل مارت آییدا بولغان قونفهرهنسیهسیده مراد عمر اوغلی رئیسلگیده یهگی هیئت سایلانغان ایدی. براق، مراد عمر اوغلی خداسیزلار تشکیلاتینك ایشلهرینی جانلانترمای، بلکه بو ایشدهن اوزاق یوردی... رایون تشکیلاتلاری هم خداسیزلار تشکیلاتیغا بارماق آراسیدان قاراب، ایشلهرینڭ اولدا-چولده قالیشیغا یول بیردیلهر... تصوفچی شاعرلارنڭ دینی-خرافی مدحیهلهرینی تلقین قیلیش، غریبی، یسوی، مشرب‌لهرنڭ تماماً زهرلی-افسانهوی موهومات شعرلهرینی اوقوب مداحلق قیلیش تصادفی ایمهسدر. بز غریبی-نڭ «مصیبتنامهسی»نی، یسوی‌نڭ «حکمتی»نی جوده یاخشی بیلهمز... حاضر دینی تشویقات، مداحلق آوج آلیب، بوخارا قولخوز بازاریدا هم دینی کتابلار ساوداسی قیزغین دوام ایتمه کدهدر. . .» دیيلهدر.

«ساویت تورکمهنستانی»نڭ 11. 4. 37 تاریخلی ساننداغی «یاشلار آراسندا دینه قارشی کورهشنی کوجلهندیرمهلی» باشلیقلی مراد اوغلی

مقاله‌سنده‌ن ایسه شو معلوماتلارنی اورگه‌نمه‌کده‌میز:

تورکمه‌نستانك هه‌ر طرفدا روحانیله‌ر آنتی‌ساویت پروپاغاندانی کوچه‌یتریب، یاشلارنی اوز دینی یوللارینا تارتماقدا ایمشله‌ر. عشق آبادده‌کی 11نچی مکتب اوقوچیلارینك کوپی مسجدله‌رگه قاتناماقدا ایمیشله‌ر. چونکه آتا-آنالار اوز چاغالارینگ مسجدگه قاتناماغینی مجبور ایتمشله‌ردر. قومسومول، پیونه‌ر قوراما لاری چاغالارنگ مسجدله‌رگه قاتناماسلقلاری اوچون چاره کوروده‌ن عاجز ایمشله‌ر.

چارجوی رایونینگ «کاگانوویچ»، «کیروف» دیگه‌ن قولخوزلارندا ایشله‌وچی یاشلارنگ کوپی قوربان بایرامندا ایشکه بارماغانلار. باشقا یرله‌رده‌ده قوربان بایرامی کونله‌رنده ایشگه چیقمامشلار. بولارنگ ایچنده یاشلاردان‌دا کوب بار ایمش.

ایسه‌نقولی رایونینگ باشلانغیچ مکتبی معلمی قومسومول اعضاسی ایسه‌ن مراد اوغلی، اورازانگ «اوتورما» دیب آتالاتورغان کیچه‌سینی اوبا (آوول) اوغلانلاری وه قیزلاریله برلکده تاڭ آتقونچا اوتوروب، باریسی برلکده دعا اوقوب اوتکه‌زمشدر.

تاش حوضدا 500 کشی مزارستانی زیارت ایتمشدر. بولارنگ کوپیسی یاشلار ایمش.

یول اوته‌نده‌کی روحانیله‌ر اوز آرا توپلانیب، مصلحتله‌شیب «مسجدله‌رنك تعمیر ایتلمه‌گینی طلب ایتمه‌لی» دیب قرار چیقارمشلاردر.

مه‌رو ده‌موسی بیکوف نامیداغی مکتبده اوقوچی بالالارنك %30ی قربان بایرامندا مکتبگه بارمامشلار وه بعضیلاری مسجدگه کیتمشله‌ردر...

موضوع بحث مقاله‌ده بیلدیریلدیگینه کوره، تورکمه‌نستاندا دینگه قارشی کوره‌شوچی تشکیلاتنك عشق آبادده «جمهوریت شوراسی» بار. بوگا باشچیلق قیلو وظیفه‌سی حاجی آتابای اوغلینا یوکله‌نگه‌ن ایکه‌ن. خداسیزلار تشکیلاتینك عشق آبادده‌کی بو «شورا»سینی «ساویت تورکمه‌نستانی» محرری مراد اوغلی «ایشله‌مه‌وچیله‌ر شوراسی» دیب آتاماقدادر.

عشق آبادده‌کی خداسیزلار تشکیلاتی شوراسینگ «ایشله‌مه‌وچیله‌ر شوراسی» حالینه کیلووی، ایمدیگه‌چه فعالیتیله مشهور بولغان بوخاراداغی خداسیزلار تشکیلاتینك ایشله‌مه‌سده‌ن یاتیب قالووی وه چارجوی، یول اوته‌ن، مه‌رو هه‌م باشقا یرله‌رده‌گی خداسیزلارنگ دینگه قارشی کوره‌شو ایشله‌ریده‌ن اوزاقلاشا باشلاوی، یاراماس مقصد اوچون قورولغان بو تشکیلاتلارغا دولت طرفدان آیریلغان پوللارنگ که‌مه‌یتریلگه‌نیده‌ن وه یا ساویت حکومتینگ، قوممونیست فرقه‌سینگ تورکستاندا دینگه قارشی کوره‌شنی برآز یاتیشترماق ایسته‌گه‌نیده‌ن ایمه‌س، بلکه حاجی آتابای اوغلی، مراد عمر اوغلی کبی آداشتریلغان یوزله‌رچه خداسز تورکستانلیلارنگ، برآز کیچ بولسادا، مسئله‌نگ ایچ یوزینی اکوره بیلگه‌نلکله‌رنده‌ن وه احتمال انکسار خیالغا اوچراب سابوتاژ قیلا باشلاغانلقلارنده‌ن بولسا کیره‌ك. چونکه بولشه‌ویکله‌ر دینگه قارشی کوره‌شنی وقتیله «دین خلقلار اوچون زهردر» شعاری آستیدا باشلامشلارکه‌ن، سوگراق اولار بو دینگه قارشی مجادله‌نی تورکستان، ایدیل-اورال، قریم، شمالی قافقاسیا وه آذربایجان کبی تورك-اسلام أولکه‌لرینده مسلمانلقنی یامانلاماق، اسلام-تورك عرف وعاداتینی تحقیر ایته‌رەك روسیادا اورناشغان خره‌ستیان عادتله‌رینی ماقتاماق وه اورتودوقسچیلقنی تقدیس ایتمه‌ك تمایلنده یوروتدیله‌ر. خره‌ستیانلق عالمینه مخصوص آرچا بایرامینگ بو ییل ساویت حکومتینك تعلیماتی بویونچا بزنك تورکستان، ایدیل-اورال، قریم، شمالی قافقاسیا وه آذربایجان کبی تورك-اسلام أولکه‌لریده‌کی رسمی دائره‌له‌رده‌ده کوپ طنطنه ایله اوتکه‌زیلگه‌نینی (بو حقدا «یاش تورکستان»نك 87نچی وه «یاڭا ملی یول»نگ 108نچی سانینا باقیلسین) بو سطرلارنی اوقوچیلاردا یاخشی‌غنا خاطرلاسالار کیره‌ك. مه‌نه بونداى حادثه‌له‌ر موسقوا بولشه‌ویکله‌رینك مشهور ایلمینسکی، آستراؤموف کبی تورك-اسلام دوشمانی روس میسیونه‌رله‌ری یولینی تعقیب ایتمه‌کده ایکه‌نلکله‌رینی میدانغا قویدی، که بوندان سیزگیسی ضعیف بولغانلارنگ‌دا بر پارچا متأثر بولغانلغی سیزیلمه‌کده‌در.

ع.

ایکی بویوك وظیفه‌مز

بزنك تورکستاندا ملیت فکرینك اویانیشی وه ملی استقلالچیلق حرکتی دوری آچیغ خاطره‌لەر قالدیرمشدر. باشلیچا چار روسیاسی مأمورلاری، اوندان سوڭ قیزیل روسیا یرتقیچلاری ملیت فکریگه وه ملی استقلالچیلق حرکتیگه قارشی تیش-تیرناقلاری بیله‌ن کوره‌شیب کیلدیله‌ر. اوز خلقمزنك بر قسم جاهل وه متعصب کتله‌سی‌ده شخصی منفعت وه یا نادانلق یوزه‌سیده‌ن حقلی ملی دعواغا قارشی چیقیب دوشمانغا قورال بولدی. بوندای جاهل ضررلی زمره‌نی ملی قورتولوش وه ملتچیلك کوره‌شی کون کونده‌ن ییمیریب قوروتا یاتیر.

بوتون دوشمانلاریمزنی نیگیزنده‌ن قوروتماق وه وطن، ملتنی اسارتده‌ن قورتارماق، ملی سعادتگه ایریشمه‌ك اوچون، ایسته‌ر وطندا بولسون، ایسته‌ر مهاجرتده بولسون، بز تورکستان تورکله‌ری آلدیدا ایکی بویوك وظیفه توراد‌ر: 1 — بوتون تورکستان وه تورکستان تورکلگینڭ سعادتی وه قورتولوشی اوچون اساس بولغان ملتچیلك وه ملی استقلالچیلق غایه‌سی اطرافیدا بیرله‌شیب، بر جبهه قوروب کوره‌شمه‌ك. بوتون ملی تشکیلاتلارنی کوچلو بر مرکزگه توپلاماق. ملی نشریاتلارنی بیرله‌شتریب شو مسلکده آلیب بارماق.

بزنك ملی حقیمزنی هیچ بر یات ملت تأمین ایته آلمایدر. بزنڭ ملی مقدراتیمزله هیچ بر ملت هیچ وقت اوز ایسته‌دیگیمزچه علاقه‌دار بولمایدر، بولادا آلمایدر وه بولوغا حقی‌دا یوقدور.

بز اوز کوچیمزنی، اوز طبیعی بایلقلاریمزنی اوز ملتیمزنڭ فائده‌سی، یوکسه‌لیشی، آسایش وه سعادتی اوچون قوللانا بیلمه‌ك امکانینی قازانماق اوچون ملی استقلالغا ایگه بولمالیدرمز.

بز تورکستان تورکله‌رینك ملی حقینی تورکستان ملی استقلالی محافظه ایته‌در. اونگچون بز ملتچی وه استقلالچی‌مز. بز بو ملی مستقل تورکستان دولتینی یاراتماق اوچون ملی قبله‌غا قاراب ملی یولنی تعقیب ایتمه‌لیدرمز.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

زمان اوزگه‌رمشدر. وضعیت ایجاباتی‌دا اوڭا کوره اوزگه‌رمشدر. بز شو اوزگه‌ریشله‌رگه وه شو ایجاباتغا قاراب استقامت وه خط حرکت بیلگیله‌مه‌لیدرمیز. بارچامز بونی توشونمه‌لی وه یاخشی آڭلامالیدرمیز.

بز تورکستان تورکله‌رینك آلدیمزدا تورغان ایکنچی بویوك وظیفه‌سی ایسه یاش بوغوننك تعلیم وه تربیه مسئله‌سیدر. وطن وه ملتنڭ کیله‌جه‌ك حیات وه ممات مسئله‌سینی اوز اوموزوندا تاشیتورغان بو یاش نسلنی ایمدیگی وه کیله‌جه‌کده‌گی احتیاجیمزغا یارارلیق قیلیب تربیه‌له‌مه‌ك بویوك اهمیتگه ایگه بولسادا، کوب تأسفله‌ر بیله‌ن کوره‌میز، که مهاجرت وه غربتنك آغیر یوکی آستیدا، بیرده اوزیمزنڭ یتیشسزلگیمز، توشونچه‌سزلگیمز تأثیری نتیجه‌سیده بوکونگی یاش نسل کوب فنا حالده اوسوب بارایاتیر. بو یاشلارنڭ بر قسمی بوتونله‌ی تعلیم، تربیه‌سز قالماقدا، بر قسمی یاشادیغی أولکه‌نڭ تأثیری آستیدا تعلیم کوروب، شو یابانچی أولکه‌نڭ روحینی تاشیماقدادر. بو حال دوام ایته‌رسه استقبالدا بر عوام کتله‌سی قاتارندا برده قاریشیق توشونچه‌لی منورله‌رگه ایگه بولامیز.

ینه بر فنا کورونوش بولسا، او هه‌م مهاجرتده توغولمش بالالارنك اوز آنا تیلی اورنیدا یاشادیغی أولکه‌نڭ تیلینی اورگه‌نیشی وه بوڭا آتا-آنالارنڭ اهمیت بیرمه‌گه‌نی‌در. اوزیمز نازیك بر وضعیتده ایکه‌ن یاشلاریمزنڭ مختلف روح بیله‌ن اوسوب بارایاتقانی اوچرادیغمز فلاکتله‌رنڭ أڭ مؤثری‌در. مه‌نه بو جهتله‌رنی نظرغا آلیب، یاشلاریمزغا ملی-دینی تربیه برابرنده ملی-سیاسی آڭ بیریب، اولارنی عصری بیلیمله‌ر بیله‌ن قوراللانتریب، کیله‌جه‌کده اوز مقدراتینی أداره ایته‌بیله‌جه‌ك، اوز ملی منفعتینی توشونوب، اونی هه‌ر قاندای یات تجاوزلاردان ساقلای آلاجاق حالغا قویماق کیره‌ك.

بوتون تورکستان تورکله‌ری اوز ملی بایراغیمز آستیغا توپلانیب بر مسلك وه بر غایه اوچون کوره‌شه‌یلیك. 1917نچی ییل خاطره‌له‌رینك تکرارلانیشیغا قطعی صورتده یول قویمایلیق!

ك.

بومبای، 26. 4. 37

باشقارمادان: یوقاریدا باسیلغان مقالەنك یازوچیسی بزنك بوكونگەچە تانیمادیغیمز بر یورتداشدر، اوزینی بزگە تانیتو مقصدیلە یازغان خصوصی مكتوبندە انتظاملی بر مكتبدە اوقوماغانلغینی، یالغز «یاش توركستان» وە باشقا ملی مجموعەلاردان تأثیر وە حسیات آلغانلیغینی بیلدیرەدی. مقالەسندە بیان ایتلگەن فكرلەردەن «یاش توركستان» طرفندان اورتاغا آتیلیب كیلمەكدە بولغان ملی غایە وە ملی توشونچەنك یاش توركستانلیلار ذهنندەكو.كلە نمەكدە، تامیرلانماقدا بولغانلیغی سیزیلمەكدەدر. مەنە اونگچون بز بو یاش وطنداش مقالەسینی سیوینچلە باسماقدامز. امید ایتەمز، كە بو یاش توركستانلی هەم اسملەرینی آشكار ایتمەسدەن جدی ایشلەر یورگوزوب كیلمەكدە بولغان بعضی باشقا یاش وطنداشلاری كبی توغرو آڭلادیغی یولدا قولوندان كیلگەن حركتلەرنی ایشلەیەجەكدر.

«ملت»، «وطن» سوزلەرینی آیتیش كوب قولای، یەڭیل بولسادا اولارنك حقیقی معناسین آڭلاش او قادار یەڭیل ایمەسدر. «ملت»، «وطن» اوزینی «ملتچی»، «وطنپرور» دیب سویلەیتورغان وە تانیتماق ایستەگەن هەر بر كشیدەن جدی ایش، جدی حركت طلب ایتەدر...

جمعیت اعضاسندان بولوب، جمعیت پردەسی آستندا ایشلەمەسدەن «لقب» قازانیب یوروچیلەر، حتی بعضاً، معالاسف، اعضالقدان شخصی منفعت چیقاریشغا اورونوچیلار هەم بولادیلار. «ملت»، «وطن» سوزلەرینك حقیقی معناسینی آڭلاغانلار بو كبی نەرسەلەرگە قارشی تورمالیدرلار. مهاجرتدە ملی استقلال یولوندا ایشلەنگەن خطا وە خیانت هیچ عفو ایتیلمەیەجەكدر...

* * *

مجبوری ایضاح-جواب

(علی آذرتەكین بیكنك رفیقمز «قورتولوش»دا باسیلغان «أدارەیە مكتوب»ی مناسبتیلە)

رفیقمز «قورتولوش» مجموعەسینگ مارت-آپریل (29-30نچی) ساندا علی آذرتەكین بیكنگ توبەندەكی «أدارەیە مكتوبی» باسیلمشدر:

سایغیلی مدیر بیك!

وقتیلە «یاش توركستان» مجموعەسندا درج ایدیلمەك اوزرە طرفمدان 36 .12 .28 تاریخندە گوندەریلمش بولونان، فقط شیمدی‌یە قادار درج ایدیلمیەن آشاغیداكی تكذیب مكتوبینگ سایغیلی «قورتولوش»ڭ سیراداكی نسخەسندا درجینی رجا ئەیلەر وە بالوسیلە سایغیلاریمی سوناریم. مكتوب شودر:

«یاش توركستان» مجموعەسینگ دەقابر (برنچی كانون) 1936 تاریخلی 85نچی سایسینگ سوڭ قاپاق صحیفەسندە باشقارمادان دیە بڭا عائد بر یازیدا مجموعە باش محرری چوقای اوغلی مصطفی بیك نامینا بر مكتوب یوللادیغم وە بو مكتوبگ «هەر ایكی طرفگدا ایستەمەدیگی مناقشەیی دعوت ایدەر اندیشەسیلە باسیلمادیغی» یازیلمشدر.

اولاً، شونی قید ایدەیم كە «یاش توركستان» مجموعەسندا درج ایدیلمەك اوزرە قطعیاً هیچ بر مكتوب گوندەرمش دەگیلم.

ثانیاً، طرفیمدان گوندەریلەن وە مجموعەدا بحث موضوعی اولان مكتوب، چوقای اوغلی مصطفی بیك نامینا یازیلمش تمامیلە خصوصی بر مكتوبدر، كە بونگ بەندەن خبرسز اولاراق مجموعەدا بحث موضوعی اولوشینی حیرتلە قارشیلاریم. ع. آذرتەكین. 27 شباط 1937».

ع. آذرتەكین بیكنك مكتوبینی وقتندا آلمشدم، فقط باسمادیق. سبب:

1) بو مكتوب ع. آذرتەكین بیكنك «یاش توركستان»نگ 85نچی ساندا قید قیلنغان مكتوبندەن بحث ایتكەنیدەن، بوڭا اورون بیرەركەن او بریسی حقندادا ایضاح وە قسماً بولسادا جواب بیریب اوتوش لازم كیلەر ایدی. بز اونی ایستەمەدیك؛ چونكە او مكتوبگە جواب بیریش مناقشەگە كیریش دیمەكدی.

2) «قورتولوش» واسطەسیلە آشكار ایتلگەن ع. آذرتەكین بیكنك «أدارەیە مكتوبی» طرفیمزدان اصول وە آداب معاشرت قاعدەلەریگە اویغون دیب تانیلمایتورغان «یاریم خصوصی» بر مكتوبلە برلیكدە یوللانمشدی. بریسینی باسارکەن ایكنچیسینی بوتونلەی «قاپاپ اوتوش»، بزچە آیتقاندا «یوزوڭگە سلام سوز، آرقاڭغا حرام سوز»نی قوتلەندیرمەك بولور ایدی.

* * *

ع. آذرتەكین بیك اوزینگ «أدارەیە مكتوب»یندە «یاش توركستان»نگ 85نچی ساندا قید ایتلگەن مكتوبندەن بحث آچدیغی اوچون مەندە او مكتوبنك، آرامیزدا مناقشە توغدوراجاق نقطەلارینی چیقاریب قویوب، او حقدا بر-ایكی جملە یازیب اوتوش مجبوریتی سیزمەكدەمەن.

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

آ — اولاً او مکتوب، ع. آذرته‌کین بیکنك آیتقانیده‌ك، مه‌نگ ناميما یازیلمش «تماميله خصوصی بر مکتوب» ايمه‌سدر. مه‌نگچه، ظن ایته‌مه‌ن‌که هه‌ر کسچه، بر آذربایجانلی‌نگ بر تورکستانلی‌غا «تماميله خصوصی بر مکتوب یازارکه‌ن» مکتوب باشیغا تورکستانلینگ تولوق لقبینی، آستیغادا اوزینگ تولوق لقبینی تیزیب اوتوروشی، آرتیقچا بولغانی بر طرفدا قالا بارسین، کولونج بر نه‌رسه‌در. . .

ب — مجموعه‌دا باسیلغان بر یازو حقندا مجموعه باش محرری ناميغا بو صفتیله، اوزینی او یازوغا علاقه‌دار حس ایتکه‌ن بر کشی اونی تنقید ایته‌ره‌ك بر یازو یوللاسا، هه‌م‌ده امضاسینی لقبله‌ریله گولله‌ندیریب قویغان بولسا، او یازو «خصوصی» تانیلمایدر؛ باش محرر اونی باسیشغا، قید ایتیشکه، اوندان بحث ایتب اوتوشکه حقلی‌در.

ج — نهایت اوستنده توقتاب اوتوش مجبوریتنده قالدیغم داها بر نقطه توبه‌نده گیدر:

ع. آذرته‌کین بیکنی مه‌نگه قارشی حددان تاشقاری قیزدیرغان وه اورونسز آغیر سوزله‌ر قوللانیشغا اونداغان بر نه‌رسه — مه‌نگ گویا ع. آذرته‌کین بیکنگ «قونسپیراتیف امضاسینی بوتون عالمگه بیلدیریب قویغانلغم» ایمش. بو یاگلیشدر؛ چونکه ع. آذرته‌کین بیکنك امضاسی «قونسپیراتیف» بولسا، نه اوچون او امضا «تماميله خصوصی مکتوب» آستیغا قویولادر؟ بو بیر؛ ایکنچیده‌ن: «قونسپیراتیف امضا» قویولغان بر مکتوبنی عادی پوستا واسطه‌سیله، یعنی دوشمان قولیغا توشوب قالیشی محتمل بولغان یول بیله‌نده، یوباریب بولورمو؟

بو ایکی «عادی ته‌خنیك» سوراقنگ جوابی هه‌ر کسچه آلدان معلوم وه بیرگنه بولوب شودر: «قونسپیراتیف امضا» هیچ بر مکتوب، آینیقسا «تماميله خصوصی مکتوب» آستیغا قویولمایدر؛ «قونسپیراتیف امضا» عادی پوستاغا امانت ایتلمه‌یدر.

*

هیچ ایسته‌مه‌دیگیم، فقط علی آذرته‌کین بیکنگ رفیقمز «قورتو-لوش» واسطه‌سیله مه‌نی مجبور ایتدیگی بو ایضاح-جوابم سوگندا طرفمدان آگلاشووی جوده قیین بولوب‌تورغان بر غیر منطقی نقطه‌غا توقتاب اوتمه‌کچی بولدوم. «مساوات» فرقه غروبی قورولتایی مضبطه‌سندا وه فرقه دیوانی طرفندان نشر ایتلگه‌ن «بولله‌ته‌ن»ده‌ده رسولزاده امین بیکنگ «فرقه لیده‌ری» ایکه‌نلگی آپ-آچیق یازیلغان؛ دیمه‌ك «فرقه لیده‌ر»لگی قونسپیراتیف تانیلماغان؛ بالعکس، نمایشکارانه دیه‌رلیك بر صورتده یازیلیب آشکار ایتلگه‌ن. نه اوچون «لیده‌ر»لیکده‌ن باشقا (توبه‌ن) لقبلار قونسپیراتیف ایتیله‌دی؟

الك سوگرا شونی‌دا دیه‌ی‌که، تیزره‌ك اونوتولوب کیتیشی تیله‌نیلگه‌ن بو «مناقشه»نی توغدورغان آذرته‌کین بیکنگ 36 .12 .28 تاریخلی «یاریم خصوصی» مکتوبی مه‌هومنده‌ن او کشینگ مه‌نگه اوز «قونسپیراتیف امضا»سینی بیلدیره‌تورغان درجه‌ده قیمت بیره‌تورغانلغی وه یاقینلق کورسه‌ته‌تورغانلغی آگلاشیلمایدر.

مصطفی

هامش: آرادا پاسلی خاطره‌ده‌ن باشقا هیچ نه‌رسه‌گه خدمت ایتمه‌ی‌تورغان بر مسئله اوستونده بو قادار توقتاب، مجموعه‌مزنگ بو قادار اورنینی آلغانم اوچون «یاش تورکستان» اوقوچیلاریدان عفو أوتونه‌مه‌ن. م.

پاریسده‌کی آذری تورکله‌ری قولونیسی آراسندا

I — 28نچی مایدا، پاریسده یاشایتورغان آذری تورك توغانلار آذربایجان هیئت مرخصه‌سی رئیسی اوروناساری دوقتور میر یعقوب بیك اطرافیغا توپلاناراق صمیمیت وه محبت ایچنده آذربایجاننگ ملی استقلال کونینی بایرام ایتدیله‌ر. دوقتور میر یعقوب بیك وطنداشلاریغا آذربایجاننگ اجنبی اسارتنده‌ن قورتولوشینی وه مهاجر آذریله‌رنگ وطنغا قایتیش بختلی کونینك تیزلیکده کیلیشینی تمنی ایتب، تورکیه، ایران وه باشقا مملکتله‌رده یاشاوچی آذربایجانلیلاردان، آذربایجان ملی مرکزی وه هیئت مرخصه-

سی ناملاریغا کیلگه‌ن تبریك تیلغراملارینی اوقوب بیردی.

بایرامدا حاضر آذریله‌ر باشقا قافقاسیا جمهوریتله‌ری، تورکستان وه اوقراینا ممثلله‌ریله برلکده آذربایجان هیئت مرخصه‌سی رئیسی مرحوم علی مردان بیك توپچیباشی عائله‌سینی زیارت ایتدیکده‌ن سوگرا، مرحومنگ قبریغا باریب دعا اوقوب قایتدیلار.

II — موثوق منبعلاردان آلنغان خبرله‌رگه کوره، بولشه‌ویکله‌ر ملتچیلکله شبهه‌له‌نگه‌ن آذربایجانلیلارغا قارشی قوللانماقدا بولغان شدتلی تدبیرله‌رینی بو سوڭ وقتلار داها آرتدیرماقدالار. ساویت حکومتی ایران حدودیغا یاقین اهالی آراسندان ایچکی روسیا وه سبیریا أولکه‌له‌رینه سورگون دسته‌له‌ری یوللاماقدا ایمش.

بو خبر آلنغاچ آذربایجان هیئت مرخصه‌سی رئیسی اورونباساری دوقتور میر یعقوب بیك ملتله‌ر جمعیتیله باغلی اجنبی محررله‌ر وه دائره‌له‌ر واسطه‌سیله مدنی دنیا افکار عامه‌سینی آذربایجان وضعیتیله تولوق صورتده تانیشترماق نیتیله اوتکه‌ن مای آیی باشلاریندا جه‌نه‌وره شهرینی زیارت ایتب قایتدی.

«آذربایجان مسئله‌سی»

آذربایجان ملی قورتولوش حرکتینگ اورغانی «قورتولوش» مجموعه‌سی باشقارماسی 37 .5 .21ده به‌رلین‌ده‌کی «هومبولت قلوب» سالوندا بر معروضه کیچه‌سی یاسادی. موندا آذربایجان ملی قورتولوش حرکتینك تانینمش سیمالارندان امین بیك رسولزاده «آذربایجان مسئله‌سی» موضوعندا کوب مهم بر قونفرانس بیردی. قونفرانسنی «قورتولوش» باشقارماسی نامندان هلال منشی بیك آچیب، پروفه‌سور دوقتور یه‌شکه‌ده‌ن کیچه‌نك ریاستینی قبولینی اوتوندی. اوندان سوڭ پروفه‌سور یه‌شکه آلقیشلار ایچنده سوز کورسیسگه چیقیب، تیڭلاوچیلارنی قونفرانسنك موضوعی وه رسولزاده امین بیکنك ترجمهٔ حالی ایله قیسقاچا تانیشتردی.

امین بیك قونفرانسینك عمومی مفهومینی تورکچه سویله‌ب، تفصیلا-

تینی آلمانچا حاضرلاتغانلغن بیلدیریب، اونی مجادله آرقاداشی هلال منشی بیکده‌ن اوقوماغین اوتوندی. آذربایجان ملی قورتولوش حرکتی تاریخی، ایندیکی حالی وه بو حرکتنك قافقاسیا خلقلاری، روسیا محکومی تورکله‌ری وه عمومیتله «پرومه‌ته» منسوبی خلقلاری حرکتی ایله علاقه‌سی وه باغلیلغی حقندا اساسلی معلوماتنی حاوی بو یازیلی قونفرانس بر ساعتدان آرتیق دوام ایتدی وه دقتله، ذوقله تیڭلانیب کوب آلقیشلاندی.

قونفرانسنی تیڭلاو اوچون چاقیریلغان قوناقلارنگ کوپچیلگی تیشقی سیاسی مسئله‌له‌ر ایله قزیقوچی آلمان زمره‌سنده‌ن، یعنی علمی وه سیاسی دائره‌له‌رده‌ن کیلگه‌ن پروفه‌سور وه محررله‌ر ایدی. به‌رلین‌ده یاشاوچی قافقاسیالیلار، تورکستان وه ایدیل-اوراللیلار ایله اوقراینا وه قازاچیلاردان‌دا آنچاغنا دعوتلی بار ایدی.

پروفه‌سور دوقتور یه‌شکه مجلسنی یاپو نطقندا بولشه‌ویک ظلمی آستنداغی خلقلارنگ حقلی ملی استقلال حرکتله‌ریگه آلمانیا افکار عامه‌سنده بویوك بر علاقه وه سیمپاتی بارلغینی سویله‌ب، قونفرانسغا کیلوچیله‌رگه تشکر ایتدی. «آذربایجان مسئله‌سی» حقنداغی قونفرانسدان به‌رلین‌ده‌کی آلمان غازیتالارندان بعضیلارندا بحث ایتلب اوتدی.

معارف جبهه‌سنده <u>(قادرو مسئله‌سی)</u> — آلما-آتادا چیقاتورغان روسچا «قازاغستان بولشه‌ویگی» مجموعه‌سینگ شو یلغی 3نچی سانندا باسیلغان ابراهیم اوغلو دیگه‌ن بریسینگ «قازاغستان یوکسه‌ك مکتبله‌ریده اوقو یلی» باشلیقلی مقاله‌سنده‌ن، توبه‌نده، تورکستاندا «ملی قادرو حاضرلاش ایشینگ قالایچا بارا یاتقانینی» کورسه‌ته‌تورغان بعضی معلوماتلارنی کتیرمه‌کچیمز.

قازاغستان پایتختی آلما-آتاداغی 7 یوکسه‌ك مکتبده اوستومزده‌گی 1936/37نچی اوقو یلندا 3371 طلبه اوقور ایکه‌ن؛ بولاردان فرقه اعضاسی 84؛ قومسومولی‌دا 1255؛ اوقو یلی باشندا قبول ایتلگه‌ن 1101 طلبه‌ده‌ن قازاق تورکله‌ری 426غنا ایکه‌ن. یل آخرندا تحصیللارینی تماملاب چیقاتورغان 500 کشیلك متخصصلار قادروسی ایچنده قازاق

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

توركلەری 169غنا بولوب، او لاردان 36سی دوقتور، 94ی معلم، 26سی ساویت مأموری، 13ی مهندس وە آغرانوم ایکەن.

بو رقملارنی کتیرەر آلدیدا ابراهیم اوغلو «اوتکەن ییللارغا نسبتاً بو یل قبول ایتلگەن طلبەلەرنڭ بیلیم درجەسی آنچاغنا آرتیق» دیب یازغان بولسا، رقملاردان سوڭ «قبول ایتلگەنلەر آراسندا بیلیمی یتیشمەسدەن — مکتبلەرگە تصادفاً کیریب قالغانلاردا آز بولماغان» دیدر. اوقو ییلینڭ برنچی یاریمندا 168 طلبە درسلەرینی دوام ایتدیرە آلماسدان چیقیب کیتکەن... مکتبلەردە قالغان طلبەلەرنڭ بیلیم درجەسیگە کیلگەندە، توبەندەگینی کورەمیز: طب اینستیتوتی طلبەلەریندەن یوزدە 99,42سی (دیبەرلك بوتونیسی)؛ پیطر (مال طبیبلەری حاضرلایتورغان) اینستیتوتدە یوزدە 95,8ی؛ قیشلاق خوجالغی اینستیتوتندە یوزدە 90,4؛ دولت اونیوەرسیتەتندە یوزدە 75ی؛ پەداغوژی اینستیتوتندە یوزدە 71,2سی؛ عینی اینستیتوت یانداغی معلملەر اینستیتوتی طلبەلەرینڭ یوزدە 60,2سی روس تیلیندە سوادسزلق کورسەتکەن.

روسیا دولتیگە باغلی بولغانیمزدان روس تیلینڭ رولینی رد ایتمەسلیکلە برابر بز اوچون ایڭ مهمی، طبیعی، اوز تیلیمزنی موافق صورتدە قوللانماق وە ایشلەتە بیلمەکدر؛ مەنە بو جهتدەن تورکستانڭ ایڭ کەتتە قسمینی تشکیل ایتەتورغان قازاغستانداغی وضعیت حقیقتاً آچینارلق بر حالدادر؛ مثلاً قازاغستان پەداغوژی اینستیتوتی طلبەلەری آراسندا قازاق (تورك) شیوەسینی یاخشی بیلیب، توغرو یازاتورغانلاری یوزدە 1,4ایکەن.

بولشەویکلەرنڭ کتیردیگی بو «ساقاو» («1,4») فائضنی «بر میڭ تورکستانلی طلبە ایچندە 14ی گنە اوز آنا تیلیندە توغرو یازا بیلەدی ایکەن» دیب «ترجمە ایتسەڭ» «یاش تورکستان» اوقوچیلار کتلەسیگە یاخشیراق آڭلاشیلسا کیرەك؛ عینی اینستیتوت طلبەلەرینڭ 70,9% (یعنی یوزدە 80)ی چەلە سوادلی ایکەن.

یوزدە 80ی «چەلە سوادلی»نڭ بر تورکستانلیلار اوچون نه قادار قایغیلی بر رقم ایکەنلیگینی آڭلاش اوچون ملی مدنی قادرو حاضرلایب چیقاتورغان یگانە منبعنڭ مەنە شو پەداغوژی اینستیتوتی بولغانینی بیلیب قویوش کیرەك. بر میڭ طلبەسی ایچندەن 14ی گنە سوادلی بولغان اینستیتوتدەن نە قادار «سوادلی» معلملەر چیقا بیلەدی؟ چەلە سوادلی معلملەرنڭ ییتکزدیگی «ملی مدنی قادرو» قاندای بولادی؟ بز اوچون قایغیلی سوراقلار بولاردر.

ابراهیم اوغلینڭ کتیردیگی باشقا رقملارنی چیقاریب قویا توروب، آخردا شونی کورسەتیب اوتمەکچیمز، کە عینی ابراهیم اوغلینڭ شهادتینچە، قازاق-تورك طلبەلەری آراسندا ملتچیلك جریانی جودە قوتلی ایکەن. «چەلە سوادلی»لارنڭ یورەگیمزدە اویاتغان قایغیسینی حاضرچالق مەنە شو ملتچیلك بیلەن باسا توراییلق.

ابن سینانڭ «دانشنامە»سی

«قیزیل اوزبیکستان»نڭ 5. 3. 37 تاریخلی ساندا خبر بیریلدیگینە کورە، دوشنبە شهرندەکی خلق کتبخانەسی بویوك فیلوسوف ابن سینانڭ «دانشنامە» دیگەن کتابینی تاپمشدر. غازیتا مخبری ب. شریفینڭ یازدیغینا کورە، فارسچا بولغان بو کتاب 200 ورقدان عبارت بولوب، 1042نچی ییلدا یازیلغاندر.

جامع مدرسەسینڭ عاقبتی

«1935نچی ییلدا ایسکی جامعە مدرسەسی بوزولوب، اونڭ غیشتلەری ساغبان آق تیپە یولینی توزەتیش اوچون تاشیب آلندی... کوکلەمدەن قیش توشکونچە برکشی یول تیکیسلەدی. شونڭ ایلە ایش توختاب قالدی. غیشتلەر قیشدا ساچیلیب نابود بولدی وە هەرکیم تاشیب کیتدی.

باشقارمادان: 1 — «تورکستان قولخوزچی دهقانلاری تورموشندان» وە «ساویت روسیادا» باشلیقلی یازولار ایلە برکوب تورکستان خبرلەرینی بو سانغا کیرگیزە آلمادیق.

2 — «یاش تورکستان»نڭ 92 وە 93نچی سانلاری برلەشتریلیب آوغوستنڭ اورتاسندا چیقاریلاجاقدر.

Verantwortlich für Verlag und Redaktion: Dr. Tahir Schakir, Berlin-Wilmersdorf
Druck: Sonnendruckerei G. m. b. H., Berlin-Charlottenburg 4
مسئول مدیری: دوقتور طاهر شاکر.

Yach Turkestan

Juin 1937 (Le Jeune Turkestan) No. 91

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Mustafa Tchokaï - Oghly**

یولیمزغا توغرو کیلگه‌ن بوتون یازولار اوچون مجموعه‌مزنگ بیته‌له‌ری آچیقدر. باسیلماغان یازولار قایتاریلماس.

آبونه شرطلری:

ییللغی 100 فرانسز فرانقی، آلتی آیلغی 60 فرانق، اوچ آیلغی 30 فرانق.

باشقارمامزغا کیلگه‌ن اثرله‌ر

1 — «تورك بیلیك ره‌ووسی» نگ فیورال 1936 تاریخلی 6نچی سانی، تورکچه‌فرانسزچه، 720 بیتلك نامق کمال نسخه‌سی. چیقاروچی: پروفه‌سور دوقتور رضا نور. مندرجاتی: نامق کمالنگ دیوانی وه دیگر بوتون شعرله‌ری. بو شعرله‌رنگ شعر بیلیك علمی باقیمندان تدقیق وه تحلیللاری. ادبی اثرله‌رنده‌ن نمونه (رؤیا). رسمی تحریراتندان نمونه‌له‌ر. مکتوبله‌رنده‌ن نمونه‌له‌ر. نامق کمال ایچین مؤلفله‌رنگ سویله‌دیکله‌ری وه بولارنگ تدقیق وه تنقیدی. نامق کمال حقندا پروفه‌سور دوقتور رضا نورنگ توپلادیغی شفاهی معلومات. ترجمهٔ حالی. اثرله‌ری. اثرله‌رینك مندرجاتی خلاصه‌لاری، تحلیل وه تنقیدلاری. پسیقولوژیك مطالعه. مختلف رسمله‌ری. ئه‌ل یازیسی. امضاسی. مهری. شعر وه نثرله‌رینك مهمله‌رنده‌ن ساده دیله چیویریلمش برهر اورنه‌ك. ده‌گه‌ری: 40 فرانق. آدره‌سی:

Prof. Dr. Riza Nour. 38, Rue Amasis Mazarita
Alexandrie (Egypte).

2 — «تورموش کوزگیسی» ثانیه عفت اثری. 4 پرده‌لك درام، 64 بیتلك. باسه‌دیروچی: فینلاندیا تورکله‌ری برلگی. هه‌لسینکی 1937، سوراتو اوچون آدره‌س:

Finlandıya Türkleri Birligi r. y. Albtinkatu 27 A
Helsinki-Suomi

3 — «صدای مهاجرین»، جمادی الاول - جمادی الثانی - رجب 1355 هجری، سان 4-5-6؛ 62 بیتلك. آدره‌سی: بهاری املی دارالمهاجرین: دهلی - هندستان.

4. „Ülkü“, Mayıs 1937, Sayı 51, Ankara — Ulus Basımevi (Direktör: M. Fuat Köprülü).
5. „Orient-Nachrichten“, Wirtschaft, Technik, Kultur. Zeitschrift des Deutschen Orient-Vereins e. V. Berlin 1937. Nr. 9/10.

مجموعه‌مزغا تیيشلی هه‌ر تورلو یوللانغالار اوچون آدره‌س:

Mustafa Tchokai-Oghly
7, Square de la Fontaine
Nogent s. Marne (Seine)
France